

PRITARTA
Lietuvos Respublikos Seimo
2018 m. gegužės ... d.
nutarimu Nr. XIII-

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NACIONALINIO SAUGUMO IR GYNYBOS
KOMITETO ATLIKTO PARLAMENTINIO TYRIMO DĖL ASMENŲ, VERSLO
SUBJEKTŲ IR KITŲ INTERESŲ GRUPIŲ GALIMO NETEISĖTO POVEIKIO
VALSTYBĖS INSTITUCIJOMS PRIIMANT SPRENDIMUS IR GALIMOS NETEISĖTOS
ĮTAKOS POLITINIAMS PROCESAMS**

IŠVADA

Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas (toliau – Komitetas) Lietuvos Respublikos Seimo pavedimu laikinosios tyrimo komisijos teisėmis atliko parlamentinį tyrimą dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams (toliau – parlamentinis tyrimas).

1. Komiteto įgaliojimų pagrindas. Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. spalio 19 d. nutarimas Nr. XIII-691 „Dėl pavedimo Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui atlikti parlamentinį tyrimą dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams“ (toliau – Seimo nutarimas Nr. XIII-691 su pakeitimais).

2. Komiteto sudėtis: Komiteto pirmininkas Vytautas Bakas, pirmininko pavaduotoja Rasa Juknevičienė, nariai Virgilijus Alekna, Arvydas Anušauskas, Algirdas Butkevičius, Dainius Gaižauskas, Jonas Jarutis, Laurynas Kasčiūnas, Michal Mackevič, Juozas Olekas, Audrys Šimas.

3. Parlamentinio tyrimo klausimai:

3.1. nustatyti, ar palaikomais ryšiais su grėsmę valstybės interesams galinčiais kelti asmenimis buvo siekta daryti neteisėtą poveikį valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtą įtaką politikams ir (ar) politiniams procesams;

3.2. nustatyti, ar buvo politinių partijų ir atskirų politikų veiklos finansavimo atvejų, galinčių kelti grėsmę valstybės interesams, kai siekta daryti neteisėtą poveikį valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtą įtaką politikams ir (ar) politiniams procesams;

3.3. nustatyti, ar buvo grėsmę valstybės interesams keliančių atvejų, kuriais, siekiant paveikti situaciją strategiškai svarbiuose nacionaliniam saugumui ūkio sektoriuose, buvo darytas neteisėtas poveikis valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėta įtaka politikams ir (ar) politiniams procesams.

4. Komiteto darbo trukmė: 2017 m. spalio 19 d. – 2018 m. birželio 1 d.

5. Komiteto posėdžių datos: 2017 m. lapkričio 8 d., 2017 m. lapkričio 15 d., 2017 m. lapkričio 22 d., 2018 m. sausio 24 d., 2018 m. vasario 7 d., 2018 m. vasario 28 d., 2018 m. kovo 7 d., 2018 m. kovo 14 d., 2018 m. kovo 21 d., 2018 m. gegužės 16 d., 2018 m. gegužės 23 d., 2018 m. gegužės 29 d., 2018 m. gegužės 30 d.

6. Komiteto posėdžiuose dalyvavo: Lietuvos Respublikos susisiekimo ministras Rokas Masiulis, Susisiekimo ministerijos Biudžeto ir valstybės turto valdymo departamento vyresnysis patarėjas Darius Kuliešius, Valstybės saugumo departamento (toliau - VSD) direktorius Darius Jauniškis, VSD direktoriaus pavaduotojas Kęstutis Budrys, VSD pareigūnai, Specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau - STT) direktorius Saulius Urbanavičius, STT direktoriaus pavaduotojas Žydrūnas Bartkus, buvęs Lietuvos Respublikos susisiekimo ministras Eligijus Masiulis, Seimo narys (buvęs susisiekimo ministras) Rimantas Sinkevičius, buvęs AB „Lietuvos geležinkeliai“ generalinis direktorius Stasys Dailydka, AB „Lietuvos geležinkeliai“ generalinis direktorius Mantas Bartuška, AB „Lietuvos geležinkeliai“ generalinio direktoriaus pavaduotojas Gerimantas Bakanas, AB „Lietuvos geležinkeliai“ Informacinių technologijų centro direktorė Eglė Radvilė, AB „Lietuvos geležinkeliai“ Prevencijos departamento direktorius Rolandas Terminas, AB „Lietuvos geležinkeliai“ Prevencijos departamento kibernetinės saugos ekspertai Šarūnas Grigaliūnas ir Donatas Vitkus, Kibernetinio saugumo ir telekomunikacijų tarnybos prie Krašto apsaugos ministerijos (toliau - KAM) direktorius Darius Adomaitis, KAM kibernetinio saugumo ir informacinių technologijų departamento l.e.p. direktorius Jonas Skardinskas, Lietuvos kariuomenės atstovas Viktoras Kucenko, buvęs energetikos ministras Arvydas Sekmoka, buvęs energetikos viceministras Romas Švedas, buvęs Ministro Pirmininko patarėjai Irina Urbonavičiūtė, Tomas Garasimavičius, Justas Pankauskas, žurnalistas Tomas Dapkus, buvęs Ministras Pirmininkas Gediminas Kirkilas, buvęs Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius.

7. Teisės aktai, kuriais vadovautasi atliekant parlamentinį tyrimą:

- 7.1. Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymas;
- 7.2. Lietuvos Respublikos Seimo statutas;
- 7.3. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas;
- 7.4. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas;
- 7.6. Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas;
- 7.7. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas;
- 7.8. Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas;
- 7.9. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas;

7.10. Lietuvos Respublikos Seimo valdybos sprendimas „Dėl įstatymų ir kitų Seimo teisės aktų leidybos, parlamentinės kontrolės ir Seimo priežiūrinės veiklos organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

7.11 Komitetas susidūrė su tarnybiniais tikslais gautos informacijos išviešinimo problema, tuo pagrindu buvo daromas spaudimas Komiteto nariams.

Komitetas vykdydamas Seimo nutarimą vadovavosi gauta informacija: Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos 2018 m. sausio 24 d. raštas Nr.4-01-621; Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų tarnybos 2018 m. vasario 20 d. raštas Nr. 4S-266; Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros 2018 m. balandžio 23 d. raštas Nr. 17.2-2339; Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento 2018 m. gegužės 4 d. raštas Nr. 18-3191 ir jo priedai: 2018 m. kovo 9 d. raštas Nr. 19-286, 2018 m. kovo 8 d. raštas Nr. 19-277, 2018 m. vasario 27 d. raštas Nr. 19-235; Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento 2018 m. gegužės 9 d. raštas Nr. 18-3279 ir jo priedai: 2018 m. kovo 9 d. raštas Nr. 19-286, 2018 m. kovo 23 d. raštas Nr. 19-356, 2017 m. kovo 23 d. raštas Nr. 19-392, 2017 m. sausio 11 d. raštas Nr. 19-33, 2017 m. gegužės 24 d. raštas Nr.19-639, 2017 m. balandžio 17 d. raštas Nr. 19-466, 2011 m. gegužės 10 d. raštas Nr. (06)-19-210KF-411KF, 2006 m. lapkričio 6 d. raštas Nr. (03)-19-1510KF-698KF; Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos 2018 m. gegužės 14 d. raštas Nr. 4-01-3718; Lietuvos Respublikos Energetikos ministerijos 2018 m. gegužės 22 d. raštas Nr. (12.8-14 K)3-992; Lietuvos Respublikos Seimo nario Algirdo Butkevičiaus 2018 m. gegužės 24 d. raštas Nr. SN-S-40; Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2009 m. lapkričio 20 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-20-14-20; Lietuvos privačių geležinkelių įmonių asociacijos 2017 m. liepos 14 d. raštas Nr. 54; Komiteto 2017 m. lapkričio 8 d., 2017 m. lapkričio 15 d., 2017 m. lapkričio 22 d., 2018 m. sausio 24 d., 2018 m. vasario 7 d., 2018 m. vasario 28 d., 2018 m. kovo 7 d., 2018 m. kovo 14 d., 2018 m. kovo 21 d., 2018 m. gegužės 16 d., 2018 m. gegužės 23 d. posėdžių stenogramos.

8. Parlamentinio tyrimo rezultatai:

Interesų grupių įtaka valstybėje priimant sprendimus pati savaime nėra korupcinė ar neteisėta veikla, tai vienas iš esminių sprendimų priėmimo proceso elementų. Tai, ar interesų grupių įtaka bus naudinga ar žalinga valstybei, priklauso nuo to, kiek šios grupės gali paveikti sprendimo priėmimą, ir kaip ši įtaka yra pasiskirsčiusi tarp atskirų interesų grupių. Neproporcingai didelė vienos ar keleto verslo grupių įtaka gali sąlygoti neteisėtą įtaką, paralelinių struktūrų (valstybinėms institucijoms) atsiradimą, ar net valstybės užvaldymą. Tokie procesai ilgainiui gali kelti grėsmę atstovaujamajai demokratijai ir valstybės interesams.

Valstybės ar viešosios politikos, pavienių valstybės institucijų užvaldymas apima neteisėtą įtaką politikos formavimui, viešosios politikos sprendimus priimant ne visuomenės, o tam tikros interesų grupės ar asmens (dažniausiai verslo grupės) naudai. To gali būti siekiama įvairiais neteisėtais būdais, pavyzdžiui, korupcijos, prekybos poveikiu, o taip pat ir teisėtais būdais – lobizmo ar remiant politines partijas ir politines kampanijas. Neteisėta įtaka priimant sprendimus gali būti daroma ir asmeniškai nepažįstant sprendimus priimančių asmenų, neturint su jais tiesioginio kontakto, pavyzdžiui, manipuluojant jiems pateikiama informacija arba, atvirkščiai, sukuriant artimus socialinius ar ekonominius kontaktus su šiais asmenimis.

Viešosios politikos užvaldymas neigiamai veikia valstybę įvairiais būdais: iškreipdamas viešųjų ir privačių išteklių paskirstymą, kas neigiamai veikia tvarios plėtros galimybes, gilinant socialinę ir ekonominę atskirtį, neigiamai veikiant pasitikėjimą vyriausybe ir jos legitimumą, politikos veiksmingumą (netgi neteisėtos įtakos regimybė gali sąlygoti didžiulę žalą), etc.¹.

8.1. Nustatyti, ar palaikomais ryšiais su grėsme valstybės interesams galinčiais kelti asmenimis buvo siekta daryti neteisėtą poveikį valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtą įtaką politikams ir (ar) politiniams procesams.

8.1.1. Komitetas nustatė:

Komitetas atlikdamas parlamentinį tyrimą nustatė (Žr. išvados 8.2. punktą), kad neteisėtas poveikis valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėta įtaka kai kuriems politikams ir (ar) politiniams procesams yra neatsiejama nuo neskaidraus ar nepakankamai kontroliuojamo lobizmo, neskaidrių ir nepakankamai kontroliuojamų viešųjų ir privačių interesų, taip pat neskaidrios ir neobjektyvios žiniasklaidos panaudojimo tikslams siekti.

Komitetas 2017 m. atlikęs tyrimą dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Mindaugo Basčio ryšių galimai keliamos grėsmės nacionaliniam saugumui ir galimybių inicijuoti apkaltos procesą padarė išvadas, kad: 1) Seimo narys Mindaugas Bastys, palaikydamas artimus ir nuolatinius ryšius su Rusijos Federacijos valstybinės atominės energetikos korporacijos „Rosatom“, Kaliningrado srityje pradėjusios statyti Baltijos atominę elektrinę, o Baltarusijoje statančios Astravo atominę elektrinę, atstovais, veikė prieš Lietuvos valstybės interesus; 2) artimi Seimo nario M. Basčio ryšiai su buvusiais ar esamais Rusijos Federacijos žvalgybos ir saugumo struktūrų pareigūnais, Kremliai artimais žurnalistais ir buvusiais ar esamais nusikalstamo pasaulio atstovais kelia grėsmę nacionaliniam saugumui; 3) Seimo narys M. Bastys, tarpininkaudamas „Rosatom“ ir su ja susijusioms įmonėms, žvalgybos ir saugumo struktūrų pareigūnams, Kremliai artimiems žurnalistams ir buvusiems ar esamiems nusikalstamo pasaulio atstovams, siekė daryti įtaką

¹ https://read.oecd-ilibrary.org/governance/preventing-policy-capture_9789264065239-en#page11

politiniams procesams ir aukščiausiesiems valstybės pareigūnams Lietuvoje, kurie galėjo pakeisti Lietuvos geopolitinę kryptį ir padaryti žalos Lietuvos valstybei. Lietuvos Respublikos Seimas 2017 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. XIII-285 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Mindaugo Basčio ryšių galimai keliamos grėsmės nacionaliniam saugumui ir galimybių inicijuoti apkaltos procesą išvados“² pritarė komiteto išvadoms. Seimui pradėjus M.Basčiui apkaltos bylą, Konstitucinis Teismas 2017 m. gruodžio 22 d. išvadoje Nr. KT22-I2/2017 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario M.Basčio, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ pasisakė, kad Lietuvos Respublikos Seimo nario Mindaugo Basčio veiksmas – atsakydamas į Klausimyno, skirto asmenims, pretenduojantiems gauti leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, 55 punkto klausimą „Ar pažįstate (pažinojote) asmenis, kurie dirba (dirbo) kitų valstybių žvalgybos, saugumo tarnybose ar su jomis susijusiose institucijose? Jei taip, pateikite informaciją apie tai“ nusišė savo ryšius su buvusiu KGB darbuotoju Piotru Vojeika ir taip, pažeisdamas Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 17 straipsnio 2 dalies 11 punkto reikalavimą nenušėpti duomenų apie savo ryšius, turinčius įtakos sprendimo dėl leidimo dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija išdavimo priėmimui, elgdamasis nesąžiningai, siėkė gauti leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, kurį įgijęs, dėl savo ryšių galėjo sukelti grėsmę valstybės paslapčių saugumui, – prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Šiuo veiksmu Lietuvos Respublikos Seimo narys Mindaugas Bastys šiurkščiai pažeidė Lietuvos Respublikos Konstituciją ir sulaužė priesaiką³.

Komiteto 2017 m. atlikto parlamentinio tyrimo metu buvo gauta informacija apie Lietuvos politikų ir verslo atstovų ryšius su grėsmę valstybės interesams galinčiais kelti asmenimis bei galimą neteisėtą jų poveikį valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtą įtaką kai kuriems politikams ir (ar) politiniams procesams.

Pažymėtina, kad pagal komitetui pateiktus duomenis, prieš 2012 m. Seimo rinkimus, įmonių grupės „Arvi“ vadovas, Rusijos Federacijos garbės konsulas Vidmantas Kučinskas protegavo M. Bastį ir siėkė, kad po Seimo rinkimų formuojant naująją Vyriausybę jis būtų paskirtas žemės ūkio ministru. Išnaudodamas savo ryšius su Albinu Januška ir tuometiniu Baltijos agroverslo instituto vadovu Raimundu Lopata, jis rūpinosi viešosios nuomonės apie M. Bastį, kaip galimą būsimą žemės ūkio ministrą, formavimu. Tuo tikslu apie M. Bastį buvo kuriami vaizdo klipai, rengiamos konferencijos su M. Basčio dalyvavimu. 2012 m. spalio mėn. Darbo partijai viešai paskelbus, jog formuojant naująją Vyriausybę viena iš pageidautinų ministerijų yra būtent Žemės ūkio ministerija,

²Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. balandžio 18 d. nutarimas Nr. XIII-285.

³ <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1773/content>

koncerno „Arvi“ vadovas V. Kučinskas nurodė koncerno viceprezidentui, kad šis įtikintų Lietuvos socialdemokratų (toliau – LSDP) pirmininką Algirdą Butkevičių neatiduoti Darbo partijai šios ministerijos. V. Kučinskas teigė, kad „Arvi“, siekdamas turėti „savą“ žemės ūkio ministrą, daug nuveikė, kad Seimo rinkimuose Suvalkijoje nugalėtų koncerno remti LSDP kandidatai.

Komitetas nustatė, kad 2012 – 2013 m. Seimo narys M. Bastys dalyvavo organizuojant Rusijos valstybinės atominės energetikos korporacijos „Rosatom“ atstovų susitikimus su Lietuvos valdžios pareigūnais, kuriuose buvo proteguojami „Rosatom“ interesai Lietuvoje ir regione. Nustatyta, kad Rusijos Federacijos valstybinė atominės energetikos korporacija „Rosatom“⁴ (toliau – „Rosatom“) 2012–2013 m. parengė ir mėgino įgyvendinti planą – kartu su Lietuvos bendrovėmis įkurti bendrą įmonę (konsorciumą), kuri, išnaudodama esamas ir numatomas nutiesti elektros perdavimo jungtis su Kaliningrado sritimi, ateityje prekiautų Kaliningrado srityje ir Baltarusijoje statomų atominių elektrinių (toliau – Baltijskaja AE ir Astravo AE) pagaminta elektros energija, panaudojant Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę (toliau – Kruonio HAE), taip pat dalyvautų Baltijskaja AE statybų ir Ignalinos atominės elektrinės (toliau – „Ignalinos AE“) uždarymo projektuose, o susidarius palankioms aplinkybėms – ir naujos atominės elektrinės Visagine statybų projekte. „Rosatom“ tikėjosi verslo partnerių iš Lietuvos padedama ne tik įžengti į Lietuvos rinką, bet ir užsitikrinti paramą savo įgyvendinamiems projektams, pirmiausia Baltijskaja AE projektui Kaliningrado srityje⁵.

Rusijos valstybinė korporacija „Rosatom“ per savo atstovus ir tarpininkus Lietuvoje bandė įsteigti atstovybę, kuri rūpintųsi „Rosatom“ ir Lietuvos įmonių konsorciumo kūrimu. 2012 m., vykstant „Ignalinos AE“ eksploatavimo nutraukimo projektus vykdančios generalinės rangovės – bendrovės „NUKEM Technologies“ (toliau – „NUKEM“), kurios 100 proc. akcijų nuo 2009 m. valdo „Rosatom“, ir statybos darbus vykdančios UAB „Vėtrūna“ deryboms dėl nesumokėtos skolos už atliktus statybos darbus, į tarpininkavimą abiem suinteresuotoms pusėms ir kilusį ginčą įsitraukė „NUKEM“ atstovas Kęstutis Puidokas (buvęs SSRS KGB pareigūnas), kuris teikė reikalingą informaciją apie situaciją „Ignalinos AE“, taip pat Piotras Vojeika (buvęs SSRS KGB pareigūnas) ir Jevgenijus Kostinas, kurie atstovavo „Rosatom“ interesams.

⁴ Rusijoje atėjus į valdžią Vladimirui Putinui, elektros energijos eksportas tapo vienu iš svarbiausių Rusijos užsienio politikos instrumentų (greta naftos ir dujų) siekiant ekonominės naudos ir užtikrinant strateginius interesus. Žlugus Sovietų Sąjungai, Rusija įsteigė Atominės energetikos ministeriją, kuri vėliau buvo reorganizuota į Federalinę atominės energetikos agentūrą, o pastaroji 2007 m. pertvarkyta į valstybinę atominės energijos korporaciją „Rosatom“. Tai yra visiškai Kremliaus kontroliuojama korporacija, be kita ko, dirbanti ir karinėje srityje, įgyvendinanti Rusijos valstybinę politiką, geopolitinius projektus ir gaunanti valstybines užduotis, taip pat ir ES valstybėse narėse.

⁵ Dviejų atominių elektrinių – Baltijskaja AE ir Astravo AE – statyba šalia Lietuvos sienų vertinama kaip geopolitiniai, grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui keliantys Rusijos projektai, kuriais siekiama daryti spaudimą Lietuvai ir trukdyti elektros energijos perdavimo tinklų sinchronizavimui su kontinentinės Europos elektros tinklais.

Lietuvos įmonėms buvo siūloma galimybė gauti užsakymų „Ignalinos AE“ uždarymo projektuose⁶, o vėliau dalyvauti ir Baltijskaja AE (toliau – BAE) bei Baltarusijos Astravo AE (toliau – AAE) statybose. 2012 m. rugsėjo mėn. buvo pradėta nagrinėti galimybė statyti elektros jungtis tarp Lietuvos ir Kaliningrado srities, o vėliau – ir idėja įkurti bendrą įmonę („Rosatom“ pretendavo valdyti 40 proc. akcijų), kuri pardavinėtų būsimose BAE ir AAE pagamintą elektros energiją. Siekiant užsitikrinti politinį pritarimą šioms planams, „Rosatom“ per savo tarpininkus Lietuvoje keletą kartų mėgino surengti „Rosatom“ atstovų susitikimą su Lietuvos Vyriausybės vadovu.

Teikdamas paaiškinimus Komitetui (2017 m. balandžio 3 d. posėdis) A. Butkevičius nurodė, kad Seimo narys M. Bastys kreipėsi į jį prašydamas priimti „Rosatom“ atstovą, tačiau A. Butkevičius aiškiai pasakęs, kad jo nepriims ir „kad jokio susitikimo nebus“ (citata iš Komiteto 2017 m. balandžio 3 d. posėdžio stenogramos). A. Butkevičius paaiškino M. Basčiui, kad „politiškai susitikinėti su „Rosatom“ negalima“ (citata iš Komiteto 2017 m. balandžio 3 d. posėdžio stenogramos) ir įspėjo M. Bastį: „tai aš jam ir pasakiau, kad tu nesusitik“ (citata iš Komiteto 2017 m. balandžio 3 d. posėdžio stenogramos). Atsakydamas į klausimą, kokios galėjo būti pasekmės „Rosatom“ įgyvendinus savo planus Lietuvoje, A. Butkevičius paaiškino, kad tuo metu susitikimai su „Rosatom“ atstovais buvo netikslingi, nes būtų paskleidę abejonių dėl Lietuvos pasirinktos strateginės krypties ir tai būtų komentuojama kaip Lietuvos pozicijos pasikeitimas, atsisakymas strateginių energetikos projektų, pasilikimas BRELL sistemoje. Atsakydamas į klausimą, ar būdamas Ministru Pirmininku jautė „Rosatom“ susidomėjimą Kruonio HAE, A. Butkevičius paaiškino, kad tuo klausimu domėjosi Lietuvos pramonininkų konfederacija, kurioje vyko įvairiausių diskusijų, o Vyriausybėje tas klausimas jam einant Ministro Pirmininko pareigas niekada nebuvo svarstytas.

Komitetas nustatė, kad iš anksto neplanuotas, suderintas vietoje, trumpas A. Merteno susitikimas su Ministru Pirmininku A. Butkevičiumi įvyko 2013 m. vasario 22 d. „Ignalinos AE“ statomų objektų aikštelėse,⁷ kur vyko pasitarimas su elektrinės uždarymo darbus vykdančia „NUKEM“. Ministro Pirmininko darbotvarkėje šis susitikimas nebuvo numatytas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengtame pranešime spaudai nurodoma, kad lankantis atominės jėgainės branduolinių objektų aikštelėse Ministras Pirmininkas susitiko ir su „NUKEM“ akcijas valdančios korporacijos „Rosatom“ atstovais. „Rusatom Overseas“ iniciatyva surengtas trumpas susitikimas, kurio metu buvau supažindintas su įmonės vykdomais projektais“, - pranešime cituojamas Ministras Pirmininkas Algirdas Butkevičius⁸.

⁶ IAE uždarymo projektų generalinis rangovas yra „Rosatom“ kontroliuojama (nuo 2009 m.) Vokietijos bendrovė „NUKEM“.

⁷ Ministro Pirmininko darbotvarkėje nurodyta, kad 10.30 val. Vyriausybės vadovas lankysis statomų branduolinių objektų aikštelėse (Drūkšnių k., Visagino sav.).

⁸<https://lrv.lt/lt/naujienos/ministras-pirmininkas-iae-nesutarimai-su-rangovu-turi-buti-isspresti-iki-kovo-pabaigos>

Teikdamas paaiškinimus Komitetui (2018 m. kovo 21 d. posėdis) buvęs A. Butkevičiaus patarėjas energetikos klausimais Tomas Garasimavičius patvirtino, kad susitikimas įvyko, nurodė, kad 2013-02-22 vizito IAE tikslas buvo aptarti problemas Ignalinos elektrinėje, vėluojantys projektai. Buvo vizitas į pačią Ignalinos elektrinę, paskui buvo susitikimas, nuvažiavimas į objektą B1, t.y. panaudoto kuro saugyklą, kuri tuo metu buvo statoma ir ten vyko susitikimas su rangovais, kuriame be jo dar dalyvavo Ministras Pirmininkas ir patarėja Irina Urbonavičiūtė. Susitikime dalyvavo „Rosatom“ atstovas A. Mertenas.

Buvusi A. Butkevičiaus patarėja ekonomikos klausimais Irina Urbonavičiūtė komitetui patvirtino (2018 m. kovo 21 d. posėdis), kad Ministro Pirmininko vizito į „Ignalinos AE“ metu (2013-02-22) susitikimas, kurio paprašė „Rosatom“ atstovai, įvyko. Susitikime dalyvavo „Rosatom“ atstovas A. Mertenas. Susitikime kalbėta apie Kaliningrado atominės elektrinės statybos perspektyvas, kad Lietuva kažkokia forma prisijungtų prie projekto, ar čia būtų Kruonio pajėgumų nuoma, ar kitu būdu. Susitikimas nebuvo protokoluojamas.

A. Butkevičiaus Komitetui pateiktuose paaiškinimuose raštu pažymima, kad „Rosatom“ atstovai ne kartą siekė susitikti su juo, kaip Ministru Pirmininku, tačiau visi tokie pasiūlymai buvo atmesti. Vyriausybė turėjo aiškią, į Vakarus orientuotą energetinę strategiją, tvirtą poziciją, todėl bet kokie „Rosatom“ pasiūlymai jo nedomino. 2013 m. vasario 22 d. jam lankantis „Ignalinos AE“ įvykęs susitikimas su „Rosatom“ atstovais A. Mertenu buvo neplanuotas. Vizito metu jam besilankant statomų branduolinių objektų aikštelėse, jį lydėję NUKEM atstovai paprašė išklausyti „Rosatom“ atstovų informaciją.

Nepavykus užsitikrinti Lietuvos valdžios pritarimo strateginiams „Rosatom“ planams, ši Rusijos korporacija siekia išlaikyti įtaką Lietuvoje per savo bendrovę NUKEM, kuri įgyvendina svarbiausius „Ignalinos AE“ eksploatavimo nutraukimo projektus. NUKEM aktyviai ruošiasi dalyvauti numatomuose konkursuose dėl naujų itin didelės apimties „Ignalinos AE“ eksploatavimo nutraukimo projektų (projekto B25). Šiems sumanymams realizuoti NUKEM siekia užsitikrinti stambios Lietuvos statybų bendrovės paramą, su kuria kartu galėtų dalyvauti konkursuose. NUKEM ypač svarbu, kad jos projektų partneris turėtų reikiamą įtaką Lietuvos valdžios ir politiniuose sluoksniuose, kas padėtų užtikrinti sėkmę dalyvaujant konkursuose.

Komiteto duomenimis, 2018 m. numatoma skelbti „Ignalinos AE“ viešąjį pirkimą dėl trumpaamžių mažo ir vidutinio aktyvumo radioaktyviųjų atliekų sutvarkymo projekto (B25), kuriam 2015 m. duomenimis skaičiuojamas lėšų poreikis iki 2022 m. sudarys daugiau kaip 180 mln. eurų (LR Vyriausybės 2015 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 1427 „Dėl radioaktyviųjų atliekų tvarkymo plėtros programos“ 2 priedas). NUKEM interesams atstovaujantis buvęs SSRS KGB karininkas K. Puidokas palaiko aktyvius ryšius su koncerno „MG Baltic“ atstovais, kurie yra suinteresuoti koncerno

valdomos bendrovės „Mitnija“ dalyvavimu „Ignalinos AE“ eksploatavimo nutraukimo projektuose. Koncerno „MG Baltic“ susidomėjimą minėtais projektais rodo dar 2009 m. rudenį įvykęs K. Puidoko ir „MG Baltic“ vadovo Dariaus Mockaus susitikimas. Kontaktai tarp „MG Baltic“ ir NUKEM / „Rosatom“ atstovų iki šiol palaikomi per K. Puidoką, kuris taip pat palaiko ryšius su buvusiu „MG Baltic“ viceprezidentu R. Kurlianskiu. Nuo 2016 m. svarbų vaidmenį šiuose planuose atlieka „MG Baltic“ interesams atstovaujantis Tomas Dapkus, palaikantis intensyvius ryšius su NUKEM interesams atstovaujančiu K. Puidoku.

Komitetas gavo duomenų, kad kitas NUKEM konsultantas Jonas Tamulis atstovauja NUKEM interesams Lietuvoje.

Dėl koncerno „MG Baltic“ veiklos. Koncernas „MG Baltic“ veikia nuo 1992 m. Koncerno „MG Baltic“ vadovai, siekdami užsitikrinti finansinę naudą ir asmeninę įtaką, 2002 m. parengė ilgalaikę veiklos vystymo strategiją (toliau – Strategija), kuri iki šiol buvo nuosekliai ir kryptingai įgyvendinama. Koncerno Strategijoje buvo įvardyti šie pagrindiniai tikslai:

- sumažinti valstybinės valdžios valdymo, teismų ir kitų institucijų neigiamą poveikį (įtaka teisės aktams ir taikomų sankcijų sumažinimas);
- sukurti ir palaikyti pastovius ryšius valdžios ir valdymo institucijose, gauti informacijos iš svarbių institucijų (Seimo, Vyriausybės);
- lobistinė veikla, kurios rezultatai vertinami pagal įtakai paklūstančių struktūrų skaičių.

Strategijai įgyvendinti buvo pasitelkiami kai kurie politikai, valstybės tarnautojai ir pareigūnai, kurie įtraukiami įvairiais neteisėtais būdais – renkant konfidencialią ar asmenis kompromituojančią medžiagą, siekiant papirkti, darant įtaką, manipuliuojant informacija visuomenės informavimo priemonėse. Daugeliu atvejų buvo panaudojamos koncerno „MG Baltic“ valdomos žiniasklaidos priemonės, per kurias daroma įtaka ar siūlomos viešinimo, įskaitant ir politinę reklamą, paslaugos mainais į koncernui reikalingų sprendimų priėmimą. Poveikio taikiniai pasirenkami asmenys, kurie gali padėti ar trukdyti realizuoti „MG Baltic“ verslo interesus, todėl jais dažniausiai tampa politinių partijų, valstybės institucijų, valstybės valdomų įmonių atstovai, teismų ir teisėsaugos institucijų atstovai.

Komiteto surinktais duomenimis, „MG Baltic“ atstovai darė įtaką politiniams procesams darydami poveikį Seime ir Vilniaus miesto savivaldybėje atstovaujamų tam tikrų politinių partijų nariams. 2005 – 2006 m. koncerno vadovai siekė stiprinti savo įtaką Vilniaus miesto savivaldybėje, kad galėtų išplėsti koncerno įmonių veiklą statybų ir nekilnojamojo turto sektoriuose. Tuo metu didžiausius užsakymus Vilniaus mieste įgyvendinamuose projektuose gaudavo su Liberalų ir centro sąjunga (toliau - LiCS) susijusi „Rubikon“ įmonių grupė.

Siekdami užsitikrinti konkurencinį pranašumą, „MG Baltic“ vadovai ėmėsi įgyvendinti politinį scenarijų, pagal kurį buvo siekiama paveikti kai kuriuos LiCS narius, kad jie įkurtų naują, koncerno interesus tenkinančią liberalų partiją. Pasinaudodami savo įtaka daliai LiCS lyderių „MG Baltic“ atstovai aktyviai dalyvavo sprendžiant vidinius partijos reikalus: jie nuolat buvo informuojami apie partijoje vykstančius procesus, su jais buvo aptariama naujai steigiamos partijos vadovo kandidatūra, savo ruožtu, „MG Baltic“ atstovai teikdavo nurodymus politikams, kaip jie turėtų veikti partijos viduje.

Įsisteigus naujai liberalų partijai Lietuvos liberalų sąjūdžiui (toliau - LLS), kuriai koncernas galėjo daryti įtaką – su koncerno vadovais buvo aptariami LLS kandidatai į postus Seime ir Vyriausybėje. 2016 m. iškilus į viešumą informacijai apie politinės korupcijos bylą „MG Baltic“ atstovai siekė toliau išlaikyti įtaką LLS.

Išnaudodami politinę situaciją, susiklosčiusią 2005 m. pabaigoje dėl Vilniaus miesto savivaldybėje vykstančių procesų, koncerno „MG Baltic“ vadovai siekė paveikti įtakingą Lietuvos socialdemokratų partijos (toliau – LSDP) narį, kad jis įtikintų savo frakciją balsuoti už Seimo laikinosios tyrimo komisijos, tyrusios faktus dėl korupcijos Vilniaus miesto savivaldybėje, išvadas. Tam tikslui buvo pasitelktos ir koncerno „MG Baltic“ valdomos žiniasklaidos priemonės.

2007 m. „MG Baltic“ atstovai siekdami sustiprinti savo pozicijas Vilniaus miesto savivaldybėje, darė poveikį kandidatams į Vilniaus miesto tarybą per 2007 m. savivaldybių rinkimus, vėliau darė poveikį Vilniaus miesto tarybos nariams, protegavo tam tikrus asmenis užimti atsakingas pareigas savivaldybėje.

2009 m. „MG Baltic“ atstovai aktyviai dalyvavo politiniuose procesuose, susijusiuose su Tautos prisikėlimo partijos (toliau TPP) frakcijos Seime skilimu, su jais buvo aptariami Seimo pirmininko atstatydinimo ir naujo kandidato į Seimo pirmininko pareigas parinkimo klausimai, tuo tikslu buvo siekiama proteguoti vienus ir formuoti neigiamą nuomonę apie kitus asmenis. Taip pat su jais buvo derinami veiksmai, kuriais siekta pritraukti dalį TPP frakcijos narių į LLS.

2017 m. „MG Baltic“ atstovai aktyviai dalyvavo procesuose, susijusiuose su LSDP pirmininko rinkimais ir partijos skilimu, taip pat siekė paveikti partijos vidines diskusijas dėl dalyvavimo valdančiojoje koalicijoje Seime. Tuo tikslu rinko kompromituojančią informaciją apie galimus kandidatus į partijos pirmininko pareigas, darė poveikį asmenims, kad jie pakeistų savo apsisprendimą.

2008 m. gruodį susisiekimo ministru paskyrus LLS pirmininką Eligijų Masiulį, koncerno „MG Baltic“ atstovai siekė laimėti Susisiekimo ministerijai pavaldžių įmonių ir įstaigų organizuojamus rangos darbų konkursus, kurie užtikrintų ilgalaikę pelningą veiklą koncerno įmonei „Mitnija“. „MG Baltic“ atstovus labiausiai domino didelės vertės AB „Lietuvos geležinkeliai“

organizuojami rangos darbų pirkimo konkursai. Siekdami sau palankių sprendimų, „MG Baltic“ atstovai sukūrė schemą: per žiniasklaidą ir E. Masiulį darė įtaką AB „Lietuvos geležinkeliai“ vadovybei dėl blogos įmonės veiklos, per tarpininką (E. Masiulio rekomenduotas AB „Lietuvos geležinkeliai“ darbuotojas) organizuodavo tiesioginius susitikimus su tuometiniu įmonės vadovu Stasiu Dailidka, kuriuose būdavo aptariamose dalyvavimo konkursuose detalės. Nuo 2009 m. vasario mėn. „MG Baltic“ ir AB „Lietuvos geležinkeliai“ atstovų susitikimai vyko beveik kiekvieną mėnesį, kartais po kelis kartus. Veiksmus koordinavo R. Kurlianskis, neoficialių susitarimų eigą kontroliavo D. Mockus. Veikdami pagal sukurta poveikio AB „Lietuvos geležinkeliai“ vadovybei schemą, koncerno „MG Baltic“ atstovai užtikrino savo valdomai įmonei AB „Mitnija“ ilgalaikį sėkmingą dalyvavimą AB „Lietuvos geležinkeliai“ skelbiamuose konkursuose. Pagrindinė AB „Mitnija“ partnerė AB „Lietuvos geležinkeliai“ konkursuose buvo bendrovė „Kauno tiltai“, su kurios vadovu N. Eidukevičiumi „MG Baltic“ atstovai palaiko glaudų nuolatinį ryšį. Abi šios įmonės kartu su kitomis partnerėmis 2009–2013 m. laimėjo AB „Lietuvos geležinkeliai“ organizuotų rangos darbų pirkimo konkursų, kurių bendra vertė (su PVM) viršijo 1 mlrd. litų (tai sudarė apie 10 proc. visų AB „Lietuvos geležinkeliai“ pirkimų). Pažymėtina, kad Viešųjų pirkimų tarnybos (toliau - VPT) duomenimis, AB „Lietuvos geležinkeliai“ iki 2009 m. nebuvo sudariusi nė vienos viešųjų pirkimų sutarties su koncernu „MG Baltic“ susijusiomis įmonėmis (VPT 2018 m. vasario 20 d. raštas Nr. 4S-266).

Pasibaigus didelės vertės Lietuvos geležinkelių infrastruktūros objektų statybos projektams, „MG Baltic“ atstovai domėjosi Lietuvos automobilių kelių direkcijos prie Susisiekimo ministerijos (toliau – LAKD) vykdomais kelių statybos konkursais. 2016 m. kovo 8 d. LAKD viršininko pavaduotoju, galimai „MG Baltic“ ir AB „Kauno tiltai“ vadovams proteguojant, buvo paskirtas Daivis Zabulionis, buvęs Valstybinės mokesčių inspekcijos (toliau – VMI) viršininko pavaduotojas ir Viešųjų pirkimų tarnybos laikinasis vadovas. Komiteto surinktais duomenimis, koncerno „MG Baltic“ ir AB „Kauno tiltai“ vadovai tarėsi dėl nuolatinio neteisėto atlygio jam mokėjimo už tai, kad būdamas atsakingas už LAKD viešuosius pirkimus, jis proteguotų „MG Baltic“ įmonę „Mitnija“ ir AB „Kauno tiltai“ siekiant gauti LAKD užsakymų.

Koncerno „MG Baltic“ atstovai, siekdami gauti didelės vertės užsakymus Švietimo ir mokslo bei Sveikatos apsaugos ministerijų kuruojamuose projektuose (modernių technologijų slėnių, medicinos įstaigų statyba), naudojosi įtaka šių ministerijų vadovams, taip pat palaikė ryšius su tuometiniais Kauno medicinos universiteto ir Kauno technologijos universiteto rektoriais, tuometiniu Kauno medicinos universiteto klinikų generaliniu direktoriumi. Su „MG Baltic“ atstovais buvo derinami klausimai dėl TV reportažų ir publikacijų, susijusių su sveikatos apsaugos sistemos finansavimu bei universitetų rektorių atlyginimų viešinimu.

Nuo 2009 m. balandžio mėn. iki 2016 m. vidurio koncerno „MG Baltic“ valdoma AB „Mitnija“ kartu su kitais partneriais laimėjo 33 universitetų ir sveikatos priežiūros įstaigų skelbtus viešųjų pirkimų konkursus, kurių bendra vertė (su PVM) viršija 100 mln. eurų.

2010 m. sausio mėn. švietimo ministras G. Steponavičius prašė R. Kurlianskio pagalbos, kad nebūtų priimtas Seime svarstomas nutarimas dėl kreipimosi į Konstitucinį teismą (ištirti, ar kai kurios Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo nuostatos neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai). Tuo tikslu R. Kurlianskis siekė paveikti Seimo narį Aleksandrą Sacharuką, kad jo vadovaujama frakcija „Viena Lietuva“ nepritartų kreipimuisi, pažadant išspręsti A. Sacharukui svarbius klausimus. Po to, kai Seimo nutarimas nebuvo priimtas, G. Steponavičius informavo R. Kurlianskį apie tai, kad padėkojo A. Sacharukui.

Koncerno „MG Baltic“ atstovai aktyviai veikė siekdami įgyti įtaką sprendžiant klausimus, susijusius su valstybės lėšomis finansuojamais didelės apimties ir vertės informacinių technologijų projektais, įgyvendinamais Registrų centre, Valstybinėje mokesčių inspekcijoje, Bendrosios pagalbos centre. Tuo tikslu T. Dapkus palaikė glaudžius ryšius su teisingumo viceministru Raimondu Bakšiu. 2017 m. T. Dapkus, pasinaudodamas ryšiais Seime ir tuo, kad dėl daugelį metų nesėkmingai įgyvendinamo e-sveikatos projekto buvo inicijuojamas parlamentinis tyrimas, kartu siekė išnaudoti situaciją, kad e-sveikatos projekto įgyvendinimą galėtų perimti jo proteguojami asmenys.

Koncerno „MG Baltic“ atstovai neskaidriai darė įtaką valstybės institucijų sprendimams, susijusiems su Ūkio ministerijos kuruojamais ir ES lėšomis finansuojamais investiciniais projektais. 2006 m. „MG Baltic“ prezidentas Darius Mockus, norėdamas užsitikrinti palankų teniso komplekso, kurio statybos vienas iniciatorių buvo „MG Baltic“ valdoma UAB „Teniso pasaulis“, o vykdė AB „Mitnija“, finansavimo modelį, siekė paveikti tuometinį Krašto apsaugos ministrą Gediminą Kirkilą, galimai grasindamas neigiamomis publikacijomis žiniasklaidoje. Buvo siekiama, kad visas projektas 100 proc. būtų finansuojamas iš viešųjų lėšų, nors tokiam finansavimo modeliui nepritarė Finansų ministerija ir Konkurencijos taryba.

Teikdamas paaiškinimus Komiteto posėdyje (2018-05-23) tuometinis krašto apsaugos ministras G. Kirkilas pažymėjo, kad jis pažįsta D. Mockų, juos sieja pomėgis žaisti tenisą, todėl D. Mockus dėl teniso komplekso statybos finansavimo kreipėsi į jį kaip į tenisą žaidžiantį Vyriausybės narį. G. Kirkilas teigė domėjęsis finansavimo klausimu, tačiau laikėsi pozicijos, kad sporto visuomenei reikalingas projektas (viešosios ir privačios partnerystės) būtų įgyvendinimas laikantis visų teisės aktų reikalavimų.

2010 m. „MB Baltic“ atstovai bandė paveikti tuometinį Ūkio ministrą D. Kreivį priimti koncernui naudingus sprendimus. Kaip poveikio priemonę „MG Baltic“ atstovai platino per koncerno kontroliuojamą žiniasklaidą D. Kreivį kompromituojančią ir šmeižiančią informaciją.

Komiteto turimais duomenimis, koncerno „MG Baltic“ atstovai siekė daryti įtaką politikams bei pareigūnams, kad būtų priimti arba blokuojami teisės aktai, galėję sudaryti koncernui išskirtines verslo sąlygas. 2007 – 2008 m., pasinaudojant įtaka LLS frakcijos Seime nariams, buvo siekiama koncernui palankių sprendimų dėl Alkoholio kontrolės įstatymo pakeitimų, kuriais kuo mažiau būtų ribojama alkoholinių gėrimų reklama per televiziją.

Koncerno „MG Baltic“ atstovai 2007 – 2014 m. protegavo VMI viršininką Modestą Kaseliauską, kuris 2007 m. išreiškė norą bendradarbiauti su koncerno vadovais. R. Kurlianskio nurodymu buvo rengiamos neigiamos publikacijos apie M. Kaseliauskui nepalankius asmenis bei institucijas ir stabdomos jo atžvilgiu nepalankios publikacijos. 2014 m. koncerno atstovai ypač stengėsi formuoti teigiamą nuomonę apie VMI ir jos vadovo M. Kaseliausko veiklą, siekdami, kad būtų pratęsta jo kadencija.

2015 m. į viešumą iškilus tarpusavio ginčams tarp kitos įtakingos verslo grupės „VP Market“ akcininkų ir kilus įtarimams dėl jų mokesčių vengimo, „VP Market“ grupės vadovai siekė užsitikrinti koncerno „MG Baltic“ vadovų palaikymą ir galimybę pasinaudoti koncerno įtaka VMI ir jo valdomų žiniasklaidos priemonių pagalba. 2015 m. rugpjūčio 28 d., tarpininkaujant T. Dapkui, buvo organizuotas R. Kurlianskio ir tuometinio VMI vadovo Dainoro Bradausko (paskirtas VMI viršininku 2015 m. balandžio mėn.) susitikimas, kuriame buvo aptariami VMI atliekamos „VP Market“ grupės veiklos mokestinės analizės rezultatai. Susitikime buvo sutarta, kad VMI vadovas pakuruos VP Market įmonių grupės mokestinės analizės eigą, o jos rezultatus perduos „MG Baltic“ atstovui R. Kurlianskiui, kuris savo ruožtu informuos VP Market atstovę.

Komitetas surinkti duomenys taip pat rodo, kad MG Baltic, pasinaudodama savo ryšiais Valstybinėje mokesčių inspekcijoje (toliau – VMI), padėjo UAB „Vilniaus prekyba“ (toliau tekste – VP) išvengti mokestinių prievolių, kurių suma gali siekti milijonus eurų.

Komiteto duomenimis už paslaugas „MG Baltic“ VP atsilygino koncerno vadovams, suteikdama dideles nuolaidas MG valdomai bendrovei „Mineraliniai vandenys“, prekiaujančiai „Maxima“ prekybos centruose.

Komiteto nuomone, tikslinga iš naujo įvertinti mokestinio tyrimo, kuris buvo atliktas dėl minėtų aplinkybių surinktą medžiagą, atsižvelgiant į neleistinus VMI valstybės tarnautojų ryšius su „MG Baltic“, imtis priemonių, kad būtų įvertintas Vilniaus prekybai apskaičiuotos mokestinės prievolės pagrįstumas bei atlyginta galimai valstybei padaryta žala.

Koncerno „MG Baltic“ atstovai siekė įgyti įtaką Lietuvos radijo ir televizijos komisijoje (toliau – LRTK). 2013 m. LRTK pirmininku paskyrus Edmundą Vaitiekūną, „MG Baltic“ atstovai, palaikydami su juo neformalius ryšius ir gaudami iš jo LRTK vidinę informaciją, siekė, kad koncerno valdomos žiniasklaidos priemonės įgytų konkurencinį pranašumą ir įtaką.

Komitetas gavo D. Kreivio raštu pateiktą liudijimą, „kad „MB Baltic“ atstovai dėl teniso komplekso finansavimo siekė paveikti Ūkio ministrą D. Kreivį, darė jam nuolatinį ir ilgalaikį spaudimą, tačiau jis dėl to nesiėmė jokių veiksmų, kad teniso kompleksas būtų 100 nuošimčių finansuojamas iš viešųjų lėšų. Buvo prašoma, kad projektas patektų į ES fondų lėšomis finansuotinų objektų sąrašą, tačiau pagal galiojančius aprašus ir tvarkas neatitiko minėtų sąlygų, todėl minėtos lėšos plėtrai nebuvo skirtos.“

Koncerno „MG Baltic“ atstovai, palaikydami neformalius ryšius su Konkurencijos tarybos nariu Elonu Šatu, siekė pasinaudoti jo įtaka 2014 m. Konkurencijos tarybai sprendžiant klausimus, susijusius su AB „Alita“ akcijų pardavimu koncerno „MG Baltic“ valdomai įmonei AB „Mineraliniai vandenys“.

2009 – 2016 m. „MG Baltic“ atstovai, siekdami stiprinti savo įtaką teisėsaugos institucijose, rinko informaciją apie Generalinėje prokuratūroje ir kitose teisėsaugos institucijose vykstančius procesus, organizavo susitikimus su prokuratūros atstovais, palaikė kontaktus su Vilniaus ir Kauno apygardų prokurorais. Kai kurie pareigūnai, baigę darbą teisėsaugos institucijose, buvo įdarbinti koncerno „MG Baltic“ įmonėse: Aurelijus Racevičius (buvęs „Interpolo“ nacionalinio biuro Lietuvoje vadovas), Nerijus Zulonas (buvęs FNTT Vilniaus apskrities padalinio vienas vadovų), Ramutis Jancevičius (buvęs Vilniaus apygardos prokuratūros vadovas). Bendraudamas su N. Zilonu, „MG Baltic“ atstovas R. Kurlianskis siekė gauti iš jo įslaptintos informacijos. T. Dapkus palaikė nuolatinį kontaktą su Raimondu Petrausku, tuo metu vadovavusiu Generalinės prokuratūros Valstybinio kaltinimo skyriui, informuodavo R. Petrauską apie rengiamas publikacijas, savo ruožtu, R. Petrauskas teikdavo T. Dapkui informaciją apie situaciją Generalinėje prokuratūroje. Koncerno atstovai palaikė kontaktus su tuometiniu Kauno apygardos vyriausiuoju prokuroru K. Betingiu – tuo metu Kauno apygardos prokuratūroje buvo atliekamas tyrimas pagal A. Gureckio pareiškimą dėl lėšų grobstymo iš bendrovės „Mitnija“.

2015 m. spalio mėn. koncerno „MG Baltic“ vadovas D. Mockus, susitikime su tuometiniu Vilniaus apygardos prokuratūros vyriausiuoju prokuroru R. Jancevičiumi, siekė paveikti prokuratūros sprendimus, susijusius su „MG valda“ vystytu nekilnojamojo turto projektu „Užupio krantinės“, kadangi dėl šių statybų aukštingumo protestuojanti Užupio bendruomenė kreipėsi į Vilniaus apygardos prokuratūrą. 2015 m. gruodžio 7 d. pasirodė straipsnis „Užupio krantinių istorijoje padėtas taškas“, kuriame teigiama, kad Vilniaus apygardos prokuratūra, atlikusi tyrimą, atsisakė kreiptis į teismą dėl šių statybų projekto teisėtumo.

2016 m. vasario mėn. „VP Market“ grupės atstovų prašymu koncerno „MG Baltic“ valdomame interneto portale buvo skelbiama neigiamo turinio informacija apie buvusį generalinio

prokuroro pavaduotoją Darių Raulušaitį, kuris laikinai vadovavo Generalinei prokuratūrai tuo metu, kai buvo atliekamas ikiteisminis tyrimas dėl „VP Market“ vadovų veiklos.

Teikdamas paaiškinimus Komiteto posėdyje (2018-05-16) koncerno „MG Baltic“ valdomos žiniasklaidos grupės atstovas T. Dapkus teigė, kad į viešumą patekusioje VSD pažymoje pateikiama informacija yra jo šmeižimas, bandymas susidoroti su juo kaip žurnalistu atskleidžiant jo informacijos šaltinius. Bendraudamas su politikais ir pareigūnais jis rinkęs informaciją savo žurnalistinei veiklai. Aprašoma jo veikla apima laikotarpį nuo 2005 m., nors „MG Baltic“ valdomoje žiniasklaidos grupėje jis dirba nuo 2012 m. Į kai kuriuos pateiktus klausimus T. Dapkus neatsakė, teigdamas, kad negali atskleisti informacijos šaltinių.

Dėl UAB Vilniaus prekyba veiklos. Lietuvos Respublikos Seimas 2007 m. birželio 28 d. priėmė Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymą, kuriuo nustatė naujos atominės elektrinės projekto įgyvendinimo nuostatas ir sudarė teises, finansines bei organizacines prielaidas įgyvendinti naujos atominės elektrinės projektą.

2008 m. balandžio 29 d. tuometinis Ūkio ministras Vytautas Navickas, veikdamas pagal Vyriausybės 2008 m. balandžio 15 d. nutarimą Nr. 331 Lietuvos Respublikos vardu su uždara akcine bendrove „NDX energija“ pasirašė Sutartį dėl nacionalinio investuotojo sukūrimo. Šios sutarties 2 punkte nustatyta, kad sutarties objektas yra nacionalinio investuotojo sukūrimas įsteigiant LEO LT ir konsoliduojant į nacionalinio investuotojo įmonių grupę LEO LT akcines bendroves „Lietuvos energija“, Rytų skirstomuosius tinklus ir „Vakarų skirstomuosius tinklus“, kurioje LEO LT veiks kaip šios grupės patronuojanti bendrovė ir kurioje Lietuvos Respublikai priklausys daugiau kaip 1/2 akcijų bei balsų LEO LT visuotiniame akcininkų susirinkime. 2008 m. gegužės 20 d. LEO LT, AB buvo įregistruota juridinių asmenų registre.

Naujos atominės elektrinės projektui įgyvendinti Atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnyje buvo numatytas nacionalinis investuotojas – privačią iniciatyvą investuoti į projektą pareiškusi akcinė bendrovė „Lietuvos energija“.

2009 m. kovo 2 d. Konstitucinis Teismas pripažino, kad minėto įstatymo 8 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria joje nenustatytas teisinis reguliavimas, kuris užtikrintų įstatymo tikslo – sudaryti prielaidas naujos atominės elektrinės statybai – įgyvendinimą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 3 daliai. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad įstatyme nėra nustatyta, kokiais principais, užtikrinančiais veiksmingą atstovavimą valstybei kaip akcijų valdytojais įgyvendinant įstatymo tikslą – sudaryti finansines prielaidas naujos atominės elektrinės statybai, turi būti vadovaujamasi parenkant valstybės akcijoms šioje bendrovėje atstovaujančius asmenis. Nėra nustatyta ir tai, kaip turi būti organizuojamas valdymas (nacionalinio investuotojo akcininkams

įgyvendinant savo turtines ir neturtines teises), kad būtų sukaupia piniginių lėšų atominės elektrinės statybai.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įstatymu nebuvo sudarytos finansinės prielaidos įgyvendinti įstatymo tikslą – sudaryti prielaidas naujos atominės elektrinės statybai, ir taip yra nukrypstama nuo Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto reikalavimo valstybei reguliuoti ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.

Atsižvelgdamas į tai Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad Atominės elektrinės įstatymo 8 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria joje nenustatytas teisinis reguliavimas, kuris užtikrintų įstatymo tikslo – sudaryti prielaidas naujos atominės elektrinės statybai – įgyvendinimą, prieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 3 daliai.

Komitetas gavo duomenų, kad LEO LT projektas buvo įgyvendintas neskaidriai, 2006–2007 m. įmonių grupės „Vilniaus prekyba“ akcininkai ir vadovai, siekdami įgyvendinti LEO LT projektą ir tuo pačiu užvaldyti pagrindines Lietuvos energetikos sektoriaus įmones, siekė kompromituoti, papirkti ar kitokiais būdais paveikti šiam projektui nepritariančius ir jam besipriešinančius politikus, institucijų vadovus bei visuomenės veikėjus. Pasinaudodama esmine įtaka šalies mažmeninės prekybos bei kituose ūkio sektoriuose įmonių grupė „Vilniaus prekyba“ siekė daryti neigiamą poveikį kitoms verslo grupėms, kurioms šis sandoris nebuvo naudingas. Įmonių grupės „Vilniaus prekyba“ rengėsi „atsakomosioms priemonėms“, kurios būtų nukreiptos prieš jų idėjai besipriešinančias verslo grupes bei politikus. Pavyzdžiui, buvo svarstoma galimybė kompromituoti Seimo narį <...>, kuris aktyviai ragino nagrinėti numatomo sandorio skaidrumą, bei <...>, kuris viešai nepritarė projektui. <...>.

Atsižvelgiant į tyrimo metu surinktą informaciją, Komiteto nuomone, tikslinga iš naujo įvertinti, ar kuriant nacionalinį investuotoją nebuvo padaryta nusikalstama veika ir (arba) žala Lietuvos valstybei, jei taip – imtis priemonių ją atlyginti. Komiteto nuomone, dėl Nacionalinio investuotojo sukūrimo įsteigiant LEO LT ir dėl jo veiklos tikslinga kreiptis į Generalinę prokuratūrą prašant įvertinti, ar buvo padaryta nusikalstama veika ir, ar nebuvo padaryta žala valstybei.

Komiteto nuomone, tikslinga kreiptis į Lietuvos Respublikos Seimo Energetikos komisiją su prašymu įvertinti, kokią žalą Lietuvos valstybė patyrė (ar galėjo patirti) dėl Nepriklausomo investuotojo sukūrimo įsteigiant LEO LT ir šios įmonės veiklos siūlyti priemonių, kad ši žala būtų atlyginta.

8.1.2. Komitetas konstatuoja:

Rusijos korporacija „Rosatom“ pasinaudodama valdoma bendrove NUKEM 2012 – 2013 m. siekė daryti neteisėtą poveikį valstybės institucijoms, kai kuriems politikams ir (ar) poliniams procesams, siekdama užsitikrinti Lietuvos valdžios pritarimą Rusijos Federacijai palankiems

strateginiams projektams: naujų atominių elektrinių prie Lietuvos sienos statybai, elektros perdavimo jungčių su Kaliningrado sritimi, per kurias būtų prekiaujama statomose atominėse elektrinėse pagaminta elektra, tiesimui, Kruonio HAE panaudojimui šiuose projektuose.

„Rosatom“ 2012 m. pabaigos – 2013 m. planai perimti Lietuvos elektros energetikos sistemos kontrolę vertintinas kaip siekis pakeisti Lietuvos geopolitinę kryptį. Atsižvelgiant į tai, bendrovės NUKEM, kurios 100 proc. akcijų nuo 2009 m. valdo „Rosatom“, galimybės dalyvauti Lietuvos energetiniuose projektuose turėtų būti griežtai įvertintos nacionalinio saugumo požiūriu, remiantis Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių įstatymo nuostatomis.

Rusijos korporacijos „Rosatom“ interesams Lietuvoje atstovaujantys ir tarpininkaujantys asmenys, vykdydami „Rosatom“ vadovų nurodymus, organizavo susitikimus su aukščiausiais Lietuvos Respublikos pareigūnais siekiant gauti pritarimą „Rosatom“ projektams Lietuvoje ir regione, kuriais siekta pakeisti Lietuvos energetikos geopolitinę kryptį ir kelti grėsmę nacionaliniam saugumui. Nepavykus užsitikrinti Lietuvos valdžios palaikymo „Rosatom“ planai nebuvo realizuoti.

Rusijos korporacijos „Rosatom“ valdoma bendrovė NUKEM, įgyvendinanti svarbius „Ignalinos AE“ eksploatavimo nutraukimo projektus, tuo pat metu užsiėmė kita veikla: siekė organizuoti aukščiausių Lietuvos Respublikos valdžios pareigūnų susitikimus su „Rosatom“ atstovais, protegavo „Rosatom“ interesus Lietuvoje ir regione, kurie yra priešingi Lietuvos strateginiams interesams, įtvirtintiems Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje.

Rusijos korporacijos „Rosatom“ ir jos kontroliuojamų įmonių interesams atstovaujantys asmenys planuoja išlaikyti „Rosatom“ įtaką VĮ „Ignalinos IAE“ uždarymo procese, pasitelkdami įtakingiausią verslo grupę Lietuvoje – koncerną „MG Baltic“, kuris galimai neteisėtą poveikį valstybės institucijoms, politikams ir (ar) poliniams procesams siekia daryti pasinaudodamas plačiais politiniais ryšiais ir kontroliuojama žiniasklaidos grupe.

Tiek koncerno „MG Baltic“, tiek „Rosatom“ interesai IAE uždarymo procese sutampa. Koncerno „MG Baltic“ įmonė UAB „Mitnija“ užsitikrintų ilgalaikius statybos darbus, o „Rosatom“ galėtų kontroliuoti IAE uždarymo procesą.

Koncerno „MG Baltic“ vadovai, siekdami užsitikrinti finansinę naudą ir asmeninę įtaką, 2002 m. parengė ir nuosekliai įgyvendina ilgalaikę veiklos vystymo strategiją, kuri vertintina ne tik kaip verslo plėtros, bet ir siekio daryti neskaidrų poveikį valstybės institucijoms (įskaitant teisėsaugos institucijas), politikams, politinėms partijoms ir politiniams procesams, strategiją.

Įsteigus su koncerno „MG Baltic“ vadovais artimai susijusią politinę partiją Lietuvos liberalų sąjūdį, per mažiau nei 10 metų koncernas „MG Baltic“ tapo įtakingiausia Lietuvos verslo ir įtakos grupe. Tai lėmė valdomo turto dydis; platus verslo interesų spektras; įtakingos žiniasklaidos grupės

kontrolė; artimi ryšiai su politine sistema ir įtaka kai kurioms politinėms partijoms; ryšių ir įtakos išnaudojimas priimant politinius sprendimus, naudingus savo verslo plėtrai.

„MG Baltic“ vadovai tiesiogiai ir per tarpininkus siekė paveikti kai kuriuos Seimo narius, ministrus, ministerijų ir kitų valstybės institucijų bei jų reguliavimo sferoje veikiančių valstybės valdomų įmonių vadovus ir valstybės tarnautojus.

„MG Baltic“ atstovų veiksmai, kuriais siekiama neteisėtai paveikti ne tik pavienius politikus, bet ir politinius procesus bei daryti poveikį teisėsaugos ar kitoms kontroliuojančioms institucijoms, vertintini kaip šios verslo grupės *modus operandi*.

„MG Baltic“ atstovai, siekdami užtikrinti koncerno įmonėms pelningus valstybinius užsakymus, darė poveikį valstybės institucijų ir valstybės valdomų įmonių sprendimams, susijusiems su viešaisiais pirkimais. Pasitelkiant su koncerno vadovais artimai susijusią partiją ir jos deleguotus ministrus buvo siekiama laimėti didelės vertės viešųjų pirkimų konkursus įgyvendinant susisiekimo, sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo, teisingumo, ūkio ministerijų kuruojamus projektus, taip pat joms atskaitingų įstaigų ir įmonių projektus statybų srityje.

Komiteto vertinimu, koncerno „MG Baltic“ ir LLS atstovų sukurta itin efektyvi veikimo transporto sektoriuje schema leido koncernui susikurti išskirtines verslo sąlygas. Koncernui priklausanti bendrovė „Mitnija“ kartu su partneriais vien valstybės valdomos įmonės AB „Lietuvos geležinkeliai“ 2009 – 2013 m. organizuotų rangos darbų pirkimo konkursų laimėjo daugiau kaip 1 mlrd. litų sumai (tai sudarė apie 10 proc. visų AB „Lietuvos geležinkeliai“ viešųjų pirkimų).

„MG Baltic“ atstovų *modus operandi* buvo taikomas ne tik konkurentų, bet ir koncernui neparankių politikų, valstybės tarnautojų bei pareigūnų atžvilgiu ir buvo tikslingai nukreiptas į koncerno vadovų neskaidrios įtakos valstybėje stiprinimą.

Tam tikros valstybės institucijos galėjo būti vertinamos kaip *de facto* užvaldytos. Šį teiginį patvirtina atvejai, kai verslo grupės siekdama išspėsti kilusias problemas, kreipiasi pagalbos į koncerną „MG Baltic“.

Tokia „MG Baltic“ verslo grupės veikla kelia grėsmę valstybės sąrangai, nes: (1) politinius sprendimus *de facto* priima niekam neatskaitingos asmenų grupės; (2) politinė įtaka tapo preke; (3) kai to reikalauja koncerno interesai, jo kontroliuojama žiniasklaida išnaudojama kaip spaudimo ir manipuliacijų įrankis. Galima tokios veiklos pasekmė – fasadinė demokratija, kurioje valdo pinigai ir neformalūs įtakos tinklai.

Koncerno „MG Baltic“ strategijos ilgalaikį sisteminių įgyvendinimą, atsižvelgiant į „MG Baltic“ atstovų veikimo mastą, galima vertinti kaip destruktivią veiklą, galinčią destabilizuoti valstybės sąrangą ir demokratinę politinę sistemą, todėl keliančią grėsmę valstybės interesams ir nacionaliniam saugumui.

Komitetas nustatė, kad „MG Baltic“ atstovai palaiko nuolatinius ryšius su buvusiu KGB pareigūnu, taip pat kitais asmenimis, kurių atstovaujamos įmonės siekia pakeisti Lietuvos geopolitinę kryptį. Komitetas turi duomenų, kad Rosatom ir Koncernas MB Baltic siekia gauti itin stambius ilgalaikius užsakymus, susijusius su strateginiais Lietuvos projektais, todėl tai gali kelti grėsmę valstybės interesams.

Komiteto nuomone viena iš koncerno vadovybės veiklos krypčių buvo ir šiuo metu tebėra, sisteminės neteisėtos įtakos valstybės ir savivaldybių valdžios įstaigoms, politikams, valstybės tarnautojams ir pareigūnams darymas, šios įtakos naudojimas užsitikrinant gaunamos informacijos valdymą, neskaidrų dalyvavimą valstybės paskelbtuose viešuosiuose pirkimuose, neteisėtą įtaką teisėsaugos ir kontrolę bei priežiūrą vykdančių valstybės ir savivaldybių įstaigų vadovams bei neskaidrius ryšius su žiniasklaidos priemonėmis. Koncernas sukūrė strategiją, kaip organizuoti ir plėsti savo veiklą ir įtaką bei nuosekliai ją įgyvendino nuo 2002 metų.

Komiteto nuomone ši strategija skirta ne tiek verslo vystymui, o kuo didesnio koncerno vadovų nuosavo pelno siekimui, sisteminės neteisėtos įtakos plėtojimui naudojant su teisės normomis prasilenkiančius metodus, todėl neteisėtos įtakos darymas laikytinas koncerno pasipelnymo šaltiniu ir nuosekliu koncerno dominavimo nuolatiniu didinimu.

Komitetas nustatė, kad koncerno atstovai palaiko nuolatinius ryšius su buvusiu SSRS ir/ar LTSR VSK pareigūnu, taip pat kitu asmenimis, kurie atstovauja įmones, siekiančias pakeisti Lietuvos geopolitinę kryptį. Komitetas turi duomenų, kad Rosatom ir koncernas siekia gauti itin stambius ilgalaikius užsakymus, susijusius su strateginiais Lietuvos Respublikos projektais (pvz. „Rosatom“ ir Koncernas „MB Baltic“ turi bendrą tikslą gauti itin stambius ilgalaikius užsakymus, susijusius su Ignalinos AE uždarymu), todėl tai gali kelti grėsmę Lietuvos valstybės interesams.

Koncerno vadovybė, veikdama savarankiškai ir naudodama koncerno lėšas, nuosekliai plėtojo veiklą, kuria buvo siekiama neteisėtais metodais užsitikrinti valstybės ir savivaldybių politikų, valstybės ir savivaldybių įmonių vadovų, valstybės vykdomų akcinių bendrovių vadovų nuolatinę paramą, sukūrė korupciniais ryšiais, neteisėtu poveikiu paremtą įtakos sistemą, skirtą paremti sau naudingus sprendimus valstybės ir vietos savivaldos lygiuose. Iš komiteto disponuojamos medžiagos matyti, kad šia įtaka minėta asmenų grupė naudojosi pelno tikslais teikdama jau minėta neteisėta įtaką paremtas, atlygintinas paslaugas kitiems verslo subjektams ir darė tai sistemingai, tarpusavyje pasidalijusi vaidmenimis ir siekdama asmeninės naudos. Pagal komiteto gautą informaciją, yra duomenų, kad turima įtaka buvo prekiaujama, suteikiant paramą kitoms verslo grupėms ir iš to gaunant tiesioginės materialinės ir kitokios naudos, kuri nebūtinai tekdavo koncernui, kaip juridiniam asmeniui, o atitekdavo tiesiogiai jo vadovybei asmeniškai.

Tai leidžia daryti prielaidą, kad iš kelių asmenų suformuota, iš anksto susitarusių asmenų grupė ilgą laiką vykdė veiklą, kuri iš esmės atitinka organizuotos nusikalstamos grupės požymius, ir naudojo ir tebenaudoja koncerno infrastruktūrą ir lėšas, kaip savo teisei priešingos veikos priedangą. Tokiu būdu pats neteisėtos įtakos darymas tapo koncerno vadovų asmeniniu verslu ir pasipelnymo šaltiniu.

Ypatingą nerimą kelia tai, kad minėta asmenų grupė per sau palankius politikus, tarnautojus, valstybės įmonių darbuotojus, jų vadovus pasinaudodama neteisėtai daromą įtaką, atstovavo ir komiteto duomenimis, tebeatstovauja ne tik savo, bet ir kitų įmonių, įskaitant „Rosatom“. Didžioji dalis pastarųjų interesų yra susiję su siekiu pakeisti Lietuvos Respublikos politikos geopolitinę kryptį.

Komitetas gavo duomenų, kad tokio pobūdžio projektus, kurie susiję su Ignalinos AE uždarymu, gali įgyvendinti mažiausiai 46 įmonės iš Europos, JAV, Japonijos, todėl tikslinga siekiant užtikrinti nacionalinio saugumo interesus siūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei ieškoti rangovų, atitinkančių euroatlantinius saugumo kriterijus.

Vertinant tai, kad tiek Rusijos energetikos kompanijos „Rosatom“, tiek koncerno veikla remiasi neteisėtos įtakos valdžios institucijoms darymu ir tai, kad abi įmonės neskaidriai siekia daryti įtaką politiniams procesams bei „Rosatom“ tikslai dominuoti regiono energetikos sektoriuje, nesuderinami su Lietuvos Respublikos siekiu užsitikrinti energetinę nepriklausomybę nuo Rusijos Federacijos, Komitetas mano, kad toks susiformavęs ryšys kėlė ir tebekelia tiesioginį pavojų Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui.

8.1.3. Komiteto išvada:

Palaikomais ryšiais su grėsmę valstybės interesams galinčiais kelti asmenimis Rusijos valstybinės korporacijos „Rosatom“ ir jos valdomos bendrovę NUKEM atstovais siekta daryti neteisėtą poveikį valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtą įtaką kai kuriems politikams ir (ar) politiniams procesams.

Koncerno „MG Baltic“ kaip įtakingiausios Lietuvos įmonės, taip pat parlamentinio tyrimo metu nustatytų įmonių savininkų ir atstovų veikla, kuria siekiama daryti ir daromas neteisėtas poveikis politinei sistemai, taip pat valstybės institucijoms priimamiems sprendimams ir neteisėta įtaka kai kuriems politikams bei politiniams procesams kelia grėsmę demokratiniam valstybės valdymui ir nacionaliniam saugumui.

8.2. Nustatyti, ar buvo politinių partijų ir atskirų politikų veiklos finansavimo atvejų, galinčių kelti grėsmę valstybės interesams, kai siekta daryti neteisėtą poveikį valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtą įtaką politikams ir (ar) politiniams procesams.

8.2.1. Komitetas nustatė:

Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad konstitucinėje demokratijoje politinių atstovaujamųjų institucijų formavimui keliama ypatingi reikalavimai. Šios institucijos negali būti formuojamos tokiu būdu, kad kiltų abejonių dėl jų legitimumo, teisėtumo, *inter alia* dėl to, ar renkant asmenis į politines atstovaujamasias institucijas nebuvo pažeisti demokratinės teisinės valstybės principai. Priešingu atveju būtų pakirstas žmonių pasitikėjimas atstovaujamąja demokratija, valstybės institucijomis, pačia valstybe. Demokratiški rinkimai yra svarbi piliečių dalyvavimo valdant valstybę forma, kartu ir būtinas valstybės politinių atstovaujamųjų institucijų formavimo elementas. Rinkimai negali būti laikomi demokratiškais, o jų rezultatai – legitimiais ir teisėtais, jeigu jie vyksta paminant Konstitucijoje įtvirtintus demokratinių rinkimų principus, pažeidžiant demokratines rinkimų procedūras (Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada, 2008 m. spalio 1 d. nutarimas, 2008 m. lapkričio 7 d. išvada, 2010 m. lapkričio 9 d., 2012 m. kovo 29 d. nutarimai, 2012 m. spalio 26 d. išvada). Konstitucinis teismas savo 2010 m. lapkričio 9 d. nutarime konstatavo, kad pagal Konstituciją yra galimi tik tokie rinkimai, kai dėl mandato varžomasi laisvai ir sąžiningai, kai rinkėjai turi teisę ir realią galimybę pasirinkti iš kelių kandidatų, kai balsavimo metu jie gali laisvai ir nekontroliuojami pareikšti savo valią. Politinės atstovaujamosios institucijos formavimui turi būti taikomi skaidrumo, viešumo reikalavimai.

Iki 2012 m. sausio 1 d. galiojęs Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas leido juridiniams asmenims aukoti politinėms partijoms ir politinės kampanijos dalyviams. Įstatymas buvo pakeistas atsižvelgiant į galimą politinių partijų priklausomybę nuo juridinių asmenų aukų bei siekiant skatinti politikus ir politines partijas labiau varžytis ir konkuruoti idėjomis. Būta atvejų, kai interesų grupės politines partijas finansavo apeidami numatytas maksimalias leistinas aukų ribas, partijas finansuojant per įvairias tarpusavyje susijusias įmones ir organizacijas.

Komitetas vertindamas Lietuvos politinių partijų finansavimą ir galimas grėsmes valstybės interesams gavo duomenų, kad iki 2012 m. sausio 1 d. galiojęs teisinis reglamentavimas leido Lietuvos politines partijas ir politikus finansuoti iš Lietuvos Respublikoje įregistruotų juridinių asmenų, kurie savo veikla, jos pobūdžiu ar kapitalo kilme buvo susiję su kitose valstybėse registruotais ir galimai grėsmę Lietuvos interesams keliančiais subjektais.

Lietuvoje šios verslo grupės interesams (pirmiausiai naftos chemijos srityje, tačiau taip pat ir AB „Mažeikių nafta“ atveju, kuomet „Baltic Holding“ pretendavo į jos valdymą) daugiausiai atstovavo buvęs darbo partijos lyderis V. Uspaskich. Tačiau apskritai ši verslo grupė, Valstybės saugumo departamento turimais duomenimis, korporatyviniams ryšiams visą laiką skyrė ir tebeskiria ypatingą dėmesį bei daug lėšų, faktiškai siekia įgyti plataus rato politikų ir valstybės tarnautojų (ypač

Vyriausybėje, Ūkio, Aplinkos ministerijose) palankumą, kuriuo gali prireikti, priimant verslo grupei aktualius sprendimus.

Prieš 2004 m. seimo rinkimus su „Petrochemical Holding“ verslo grupe (pastaba: anot, R. Juknevičienės ir L. Kaščiūno susijusios tik nuo 2006 m.) lietuviškos įmonės finansavo įvairias šalies politines jėgas bei kandidatus, ne tik darbo partiją. Pavyzdžiui, oficialiais duomenimis, UAB „Nemuno bangos grupė“ (vėliau buvo reorganizuota į UAB „Neo Group“ bei UAB „NB Europe“), prieš 2004 m. Seimo rinkimus maždaug po 21 tūkst. Lt paramos skyrė A. Vazbiui (Tėvynės sąjunga), A. Kubiliui (Tėvynės sąjunga), P. Grecevičiui (Tėvynės sąjunga), R.J Dagiui (Tėvynės sąjunga), 3 tūkst. Lt parama suteikta V. Martinkaitienei (Darbo partija).

Per 2004 m. Seimo rinkimų priešrinkiminę kampaniją darbo partija oficialiai deklaravo, jog su D. Buriak siejamai UAB „Švenčionių vaistažolės“ už įvairias suteiktas paslaugas (reklamos, renginių organizavimo, įrengimų nuomos ir t.t) sumokėjo apie 80 tūkst. Lt. Dar apie 30 tūkst. Šiai bendrovei sumokėjo tuo metu darbo partijos iškelti kandidatai (kiekvienas nuo keleto šimtų iki keleto tūkstančių litų): S. Bajeričius, A. Bosas, V. Bukauskas, G. Bužinskas, V. Domarkas, G.J. Furmanavičius, V. Gedvilas, L. Graužinienė, A. Ivanauskas, J. Jagminas, E. Karpickienė, V. Prunskienė, M. Subačius, R. Šatkauskas.

Darbo partija UAB „Forumo rūmai“ už paslaugas, suteiktas 2004 m. Seimo rinkimų agitacinei kampanijai, deklaravo sumokėjusi apie 20 tūkst. Lt. Neatmestina galimybė, jog tokiu būdu minėtosios bendrovės, kurioms už suteiktas paslaugas teigia mokėję politikai ar politinės partijos, tiesiog legalizuoja dalį savo lėšų. Tai savo ruožtu parodo artimą tų politinių jėgų ir verslo grupių santykį.

Komitetas turi duomenų, kad Rusijos dujų koncerno „Gazprom“ tiekiamomis dujomis Lietuvoje prekiaujanti UAB „Dujotekana“ 2004 metais įvairioms politinėms kampanijoms finansuoti išleido 550 tūkst. litų. UAB „Dujotekana“ tiesiogiai, ar per savo pagrindinio akcininko valdytą kitą įmonę 2004 m. skyrė po 37,5 tūkst. litų Lietuvos socialdemokratų partijai; Tėvynės sąjungai, Naujajai sąjungai, Lietuvos lenkų rinkimų akcijai; 50 tūkst. litų - Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjungai; 100 tūkst. litų - Vilijai Blinkevičiūtei; 30 tūkst. litų - Kazimirai Danutei Prunskienei. UAB „Dujotekana“ 2006-2011 metais skyrė 57,5 tūkst. litų Pilietinės demokratijos partijai ir rėmė su politikais susijusias viešąsias įstaigas, pavyzdžiui, viešąją įstaigą „Demokratinės politikos institutas“, finansavo žiniasklaidos priemones.

Seimui pakeitus Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymą, nuo 2012 m. sausio 1 d. Lietuvoje juridiniams asmenims buvo uždrausta aukoti politinėms partijoms ir politinės kampanijos dalyviams. Tačiau komitetas turi duomenų apie asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių interesus remti atskirus politikus ir politines partijas bei būdus, kuriais buvo pasinaudota siekiant neteisėtai arba neskaidriai finansuoti politines partijas.

Nustatyti atvejai sudarė galimybes atskiriems politikams ar politinėms partijoms įgyti pranašumą prieš kitus politikus ar politines partijas, taip pat galimybes teisėtiems ar neteisėtiems jų rėmėjams daryti neteisėtą įtaką ar poveikį priimamiems sprendimams ir politiniams procesams. Komitetas išskyrė pagrindines problemas, kurios dėl sistemiškumo ir suinteresuotų asmenų neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtos įtakos politikams ir (ar) politiniams procesams gali kelti grėsmes valstybės interesams:

1. neskaidrus ir neteisėtas politinių partijų finansavimas;
2. neteisėtas ir nekontroliuojamas lobizmas;
3. nekontroliuojami vieši ir privatūs interesai;
4. dalis žiniasklaidos, kuri yra neskaidri ir neobjektyvi.

Neskaidrus ir neteisėtas politinių partijų finansavimas. Nepaisant 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojusio draudimo juridiniams asmenims finansuoti politines partijas ir politines kampanijas, suinteresuotos verslo grupės, atskiri verslininkai, politikai ir net žiniasklaidos priemonių savininkai siekė apeiti šį draudimą, taip pat naudojosi neefektyvia politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės sistema. Verslo atstovai siekdami išskirtinių sąlygų savo veiklai, yra pasiruošę įvairiomis formomis remti papildomo finansavimo siekiančias politines partijas ar pavienius politikus, taip įgydamas galimybę daryti įtaką jų priimamiems sprendimams. Išskirtinos šios neskaidraus ir neteisėto politinių partijų finansavimo formos:

Parama grynais pinigais. Yra atvejų, kai politinių partijų atstovai prašo ar reikalauja juridinių asmenų paremti grynaisiais pinigais, taip pat ir atvejų, kai paramą siūlo patys verslo atstovai. Komitetui pateikta informacija apie suinteresuotų grupių atstovų siekius ir nusiteikimą teikti finansinę paramą politinėms partijoms. Pavyzdžiui, apie rengiamus reguliarius suinteresuotų grupių atstovų susitikimus, kuriuose dalyvauja politikai ir politinių partijų lyderiai. Susitikimuose aptariamos finansinės paramos politinei partijai, ar atskiriems jos nariams būdai ir sąlygos, net konkrečios pinigų sumos politinei partijai ar įtakingiems jos nariams, taip pat įvardijamos suinteresuotų grupių atstovų reikalavimai politikams dėl galimų priimamų politinių sprendimų, rengiamų ar svarstomų teisės aktų projektų ir kitais klausimais, pavyzdžiui, personalijų tam tikroms pareigoms valstybės sektoriuje užimti ar jų kadencijų pratęsimo.

Finansinė parama politinėms partijoms neretai teikiama mainais į suinteresuotų grupių reikalavimų tenkinimą dėl konkrečių verslo įmonių interesų viešųjų pirkimų srityje ar investicinių projektų. Juridiniai asmenys dažniausiai politinių partijų ir politinių kampanijų finansinei paramai naudoja pinigus, neįtrauktus į oficialią apskaitą, t. y. pinigai iš „šešėlio“, kurių politinės partijos į savo apskaitą taip pat neįtraukia.

Parama suteikiant nuolaidas. Politinės partijos siekdamos žinomumo, turimas lėšas naudoja savo veiklos ar idėjų viešinimui. Reklamos paslaugas teikia verslas, kuris neretai suteikia politinėms partijoms nepagrįstai dideles nuolaidas, taip finansuodamas dalį paslaugų. Tam tikrų visuomenės informavimo priemonių valdytojai arba jų atstovai, kaip užslėptą politinės partijos, politikų paramos formą taiko iš anksto suderintas konkrečias finansines nuolaidas politinei reklamai visuomenės informavimo priemonėse, ar nuolaidas eterio laikui. Nuolaidas gavę politikai taip pat įsipareigoja tenkinti suinteresuotų grupių interesus, priimti įtakos grupei reikalingus sprendimus, tenkina suinteresuotų grupių poreikius. Pavyzdžiui, 2017 metais visuomenės informavimo priemonėse pateikta informacija, kurioje teigiama, kad pareigūnai įtaria, jog buvo padarytos nuolaidos politinei partijai už transliuotą politinę reklamą.

Parama per paramos fondų rėmimą. Neretai juridinių asmenų lėšos, kurios aukojamos su politinių partijų atstovais susijusiems paramos gavėjo statusą turintiems juridiniams vienetais, yra panaudojamos politinės partijos finansavimui. Komitetui pateikta su politikais susijusios viešosios įstaigos finansinių srautų analizė, iš kurios matyti, kad viešoji įstaiga, turinti paramos gavėjo statusą, faktiškai nevykdė jokios veiklos, tačiau iki rinkimų kampanijos pradžios likus kiek daugiau nei vienam mėnesiui, į viešosios įstaigos sąskaitą pervestos lėšos (pervestos dešimtys tūkstančių litų) buvo panaudotos apmokėti salių nuomos, renginių (muzikos atlikėjų), maitinimo, leidybos, marškinėlių ir ženklelių gamybos bei panašias paslaugas, būdingas politinės partijos viešinimo veiklai. Tam tikrais atvejais suinteresuotų grupių ir politinių partijų susitarimuose remti politinę partiją per paramos gavėjo statusą turinčius juridinius vienetus dalyvavo ne tik suinteresuotų verslo grupių ir politinių partijų lyderiai, bet ir tam tikrų visuomenės informavimo priemonių valdytojai. Komiteto nuomone, tai galėjo būti susiję su ypatingai neskaidriu valstybės institucijoms viešinimui skirtų lėšų panaudojimu.

Komiteto duomenimis, 2012 – 2016 m. Seimo kadencijoje 46 Seimo nariai, vienaip ar kitaip buvo susiję su viešosiomis įstaigomis, tai yra su paramos gavėjo statusą turinčiu juridiniu asmeniu. Iš viso 46 Seimo nariai buvo susiję su 121 paramos gavėju, o vienoje iš politinių frakcijų 16 jos narių buvo susiję net su 41 paramos gavėju. Tokie politikų ir paramos gavėjų ryšiai gali sudaryti prielaidas minėtiems korupciniais mechanizmais pasireikšti.

Parama apmokant sąskaitas. Yra atvejų, kuomet verslas (juridinis asmuo), suteikęs paslaugą politinei partijai, tiesiogiai atlygio iš politinės partijos už tai negauna, tačiau patirtas išlaidas juridiniam asmeniui kompensuoja kiti juridiniai asmenys, kurie tiesiogiai ar per tarpines įmones laimi viešuosius pirkimus tos politinės partijos paskirtų atstovų vadovaujamose valstybinėse institucijose, arba kurie atstovaudami savo interesus apmoka politinių partijų sąskaitas per paramos gavėjo statusą turinčius ir su tų politinių partijų atstovais susijusius juridinius asmenis. Komitetui pateikta informacija ir iliustruota piniginių srautų judėjimo schema, kurios pagalba per susijusias įmones apmokėtas didelis politinės partijos renginys, kainavęs dešimtis tūkstančių eurų, kuriame viešinta išskirtinai politinės partijos ir jos lyderių veikla.

Parama nemokamai reklamuojant politines partijas (užslėpta reklama). Politinės partijos ar atskiri politikai remiami naudojant užslėptą politinių partijų ar atskirų politikų reklamą, akcentuojant politiką ar jo vadovaujamos institucijos teigiamą vaidmenį, mainais už verslui palankių sprendimų priėmimą. Komitetui pateikta informacija apie tai, kaip žiniasklaidos verslo grupės atstovai tariaisi su politinės partijos atstovais dėl nuolaidų partijos reklamos ir viešinimo paslaugoms mainais į verslo grupei palankius partijos sprendimus.

Neteisėtas ir nekontroliuojamas lobizmas

Legalūs lobistai ir jų vykdoma teisėta veikla yra vienas iš brandžios demokratinės visuomenės elementų. Lobistinė veikla yra siejama su Konstitucine teise dalyvauti valdant savo šalį ir skaidriai vykdoma lobistinė veikla yra naudinga visuomenei ir neretai lemia kokybiškesnę teisėkūros ir valstybės politikos formavimo procesą, tačiau oficialiai informacija, leidžia teigti, kad Lietuvoje šis teisės institutas kol kas neveikia tinkamai. Nustatyta, kad iki 2017 metų vidurio iš 38 oficialiai registruotų lobistų, tik 12 viešino informaciją apie savo veiklą, o nuo 2017 metų rugsėjo 1 d., kai įsigaliojo nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija, viso registruoti 58 lobistai, tačiau ne visi lobistai teikė deklaracijas apie savo vykdytą lobistinę veiklą.

Verslo subjektai nuolat ieško ir kuria lobistines strategijas, leidžiančias sudaryti išskirtines sąlygas jų verslo vystymuisi, savo ruožtu, politikai retai žinodami verslo veikimo mastus, nesigilindami į galimas savo veiksmų pasekmes, inicijuoja teisės aktų pakeitimus arba priima sprendimus, kurie kartais naudingi tik siauroms interesų grupėms. Transparency International Lietuvos skyriaus užsakymu atliktas tyrimas „Politikos užkulisiai. Lobizmo (ne)skaidrumas Lietuvoje“⁹ atskleidė politinės korupcijos ypatumus:

- 6 iš 10 verslininkų nurodė, jog dažniausiai Lietuvoje įtaką siekia daryti asociacijos, registruoti lobistai (52 proc.), profesinės sąjungos (41 proc.) ir įmonės (35 proc.);

⁹ Prieiga per internetą: <https://goo.gl/tyK7QP>

- 8 iš 10 verslininkų žino atvejų, kai valdžios atstovai, priimdami sprendimus, siekė naudoti konkrečioms interesų grupėms, neatsižvelgdami į visuomenės interesus;
- dažniausiai įtaką sprendimų priėmimui siekiama daryti energetikos (81 proc.), statybų (65 proc.), farmacijos ir sveikatos apsaugos (48 proc.) srityse, alkoholio (58 proc.) ir tabako (53 proc.) rinkose, o šias sritis atstovaujančios interesų grupės įvardijamos kaip įtakingiausios;
- dauguma verslininkų aiškiai suvokia neteisėto lobizmo žalą: 68 proc. verslininkų teigia, kad nuo neskaidrios įtakos darymo priimant sprendimus labiausiai nukenčia piliečių pasitikėjimas valstybe, taip pat nukenčia piliečių finansinė gerovė (66 proc.), šalies biudžetas (64 proc.) bei verslo ir investicijų aplinka (64 proc.).

Analizuojant neteisėto lobizmo atvejus matyti, kad konkrečiu sprendimu suinteresuotas asmuo pasirenka kelis įtakos asmenis (Seimo narius, valstybės institucijų vadovus), kurie neretai vienas apie kito iniciatyvas palaikyti ir įgyvendinti konkretaus asmens interesus net nežino. Komitetui pateikta informacija apie juridinį asmenį, kuris siekdamas savo verslo plėtros interesų savivaldybės teritorijoje, siekė pakeisti aplinkos apsaugos srities įstatymo nuostatas. Įmonė turėdama įtaką savivaldybėje veikė per savivaldybės vadovus, kad šie kreiptųsi į kuruojančią ministeriją ir inicijuotų neva savivaldybei, o faktiškai verslo įmonei reikalingas įstatymo pataisas. Kai buvo nepritarta savivaldybės siūlomoms įstatymo pakeitimams, verslo įmonė intensyviai siekė paveikti Vyriausybės ir atskirus Seimo narius. Buvo pasiekta, kad projektą neigiamai įvertinę tarnautojai, nepritariantys įmonei reikalingiems įstatymo pakeitimams būtų perkelti į kitas pareigas. Šioje situacijoje verslo įmonė veikė per politinę įtaką turinčius asmenis ir politikus, kurie neturėjo informacijos apie visų paveiktų asmenų ratą, o įmonės interesus buvo pristatomas kaip viešajam interesui naudingas sprendimas.

Kitas atvejis susijęs su verslo grupės siekiu paveikti kuruojančią ministeriją, kad jai pavaldžios tarnybos teritorinis padalinys pakeistų savo nuomonę ir priimtų verslo grupei reikalingą sprendimą. Šiuo atveju buvo svarstytas sprendimus priimti turinčių asmenų kompromitavimas visuomenės informavimo priemonėse, tačiau apsispręsta, kad veiksmingesnis būdas pasiekti norimą rezultatą būtų finansinis pasiūlymas asmenims, galintiems paveikti sprendimo priėmimą per politinės partijos atstovų ryšius. Siekdama sau palankaus sprendimo kitoje panašioje situacijoje, verslo grupė pasiūlė finansinę paramą politikui teigiamam įvaizdžiui formuoti visuomenės informavimo priemonėse mainais už jo poveikį vietos savivaldybei, kad būtų priimtas verslo grupei palankus sprendimas.

Atkreiptinas dėmesys į atvejus, kai verslo grupėms palankūs sprendimai tam tikrais atvejais buvo aptariami su Seimo nariais, kurie registruoja arba atsisako užregistruotų suinteresuotoms grupėms palankius teisės aktų projektus, siūlymus dėl jų, ar atsisako atskirų siūlymų, jeigu tai paranku

verslo atstovams. Komitetui pateikti pavyzdžiai dėl įstatymų projektų nuostatų svarstymo Seimo 2012-2016 metų kadencijoje.

Komitetas parlamentiniam tyrimui taip pat gavo informacijos apie siekį paveikti Seimo ir savivaldybės politikus, kad būtų priimti sprendimai, susiję su socialines paslaugas teikiančių įstaigų pertvarka. Šis atvejis išsiskiria tuo, kad skirtingoms Seime atstovaujamoms politinės partijos priklausantys politikai, Seimo nariai susitiko su palankiais sprendimais suinteresuotu asmeniu ir jo aplinkoje tarėsi dėl galimų sprendimų, darė įtaką savivaldos ir vykdomosios valdžios institucijoms. Seimo narių ir savivaldybės politikų veiksmai buvo tarpusavyje derinami, politikų susitikimai su asmenimis nebuvo viešinami, o turimi asmenų tarpusavio ryšiai nedeklaruoti, nors sprendžiamas socialinių paslaugų teikimo visuomenei pertvarkos klausimas.

Visais išvardintais atvejais neskaidraus lobizmo ir interesų derinime dalyvavo kai kurie šios Seimo kadencijos opozicinės ir valdančiosios daugumos Seimo nariai. Turima duomenų, kad vieną iš politikų šiose situacijose siekta paveikti už konkretų atlygį.

Atkreipiamas dėmesys, kad nacionaliniam saugumui grėsmę kelia tokie neteisėto ir neskaidraus lobizmo atvejai, kai valstybėje susiformuoja įtakingos asmenų grupės, kurios neteisėtą įtaką valstybės institucijų priimamiems sprendimams naudoja tiek asmeniniam praturtėjimui, valdomų įmonių pelnui didinti, tiek „prekiauja“ turima įtaka tarpininkaujant ir kitoms verslo ar interesų grupėms.

Nekontroliuojami vieši ir privatūs interesai

Komitetui pateikta informacija apie atvejus, kai verslo ir valstybės atstovus tarpusavyje sieja įvairūs ryšiai: jie gali būti mokėsi, dirbę ar leidę laisvalaikį kartu, jie gali priklausyti tai pačiai politinei partijai ar būti susiję giminystės, santuokos ryšiais ir kt. Asmenų ryšys nevertintinas neigiamai tol, kol nesukelia interesų konflikto.

Šiuo metu Lietuvoje iš visų galinčių kilti ar kilusių viešų ir privačių interesų konfliktų dažniausiai ištiriami tik tie, kurie tampa viešai žinomi. Neišaiškėję interesų konfliktai didina korupcijos atsiradimo riziką ir daro žalą valstybei, kuomet yra tenkinami verslo ar konkrečių asmenų interesai. Pastebima tendenciją, kad verslas siekia turėti kaip įmanoma daugiau sąsajų su valstybinėmis institucijomis ar politikais. Dažnai patys verslininkai tampa politikais, tačiau kol kas Lietuvoje nėra vykdoma efektyvi proaktyvi viešų ir privačių interesų kontrolė, kuri leistų iš anksto identifikuoti galimus interesų konfliktus ir užkirstų kelią valstybei nenaudingų sprendimų priėmimui, t. y. stokojama atsakingesnio viešųjų ir privačių interesų deklaravimo ir aktyvesnės bei veiksmingesnės deklaruotų duomenų kontrolės. Nors vis plečiamas asmenų, privalančių deklaruoti privačius interesus, ratas, tačiau pastarųjų deklaracijose pateikiamų duomenų analizė, jų pagrįstumo ir pakankamumo patikrinimai praktiškai neatliekami.

Atkreiptinas dėmesys, jog efektyvios deklaravimo proceso stebėsenos ir patikros, t. y. proaktyvios kontrolės nebuvimas, kaip vienas esminių Lietuvos viešųjų ir privačių interesų derinimo sistemos trūkumų, Europos Komisijos antikorupcijos ekspertų vertinime įvardytas dar 2014 metais¹⁰.

Pavyzdžiui, gana aukštas nepotizmo paplitimas nustatytas 2017 metais atlikus giminystės ryšių analizę vienos iš ministerijų valdymo srityje. Analizės rezultatai atskleidė, jog vienos ministerijos ir jai pavaldžių 10 institucijų, vykdančių ūkio subjektų kontrolę bei priežiūrą, darbuotojai buvo giminystės ryšiais susiję su 53 ministerijos kontroliuojamomis bendrovėmis ir 5 kontroliuojamomis licencijuotomis asociacijomis.

Interesų konflikto, kaip prielaidos pasireikšti korupcijai ir su ja susijusiai žalai valstybei atsirasti, iliustratyvus pavyzdys: vienos iš valstybės valdomų įmonių buvusio stebėtojų tarybos pirmininko interesai ir ryšiai bei jų įtaka valstybės įmonėms. Pavyzdžiui, paskyrus asmenį, kurį netiesioginiai verslo ryšiai sieja su verslo įmonių grupe, valstybinės įmonės stebėtojų tarybos pirmininku, įmonėje aukštas pareigas pradėjo eiti anksčiau susijusioje verslo įmonių grupėje dirbę žmonės arba jų šeimų nariai, o šios verslo įmonių grupės laimėtų viešųjų pirkimų, kuriuos organizavo valstybinė įmonė ir jos įmonės, suma padidėjo daugiau nei 16 kartų (nuo kelių dešimčių iki dešimčių mln. eurų). Analogiškai, ta pati verslo grupė per 9 metus buvo laimėjusi 10 mln. eurų vertės kitos valstybės valdomos įmonės viešųjų pirkimų konkursų, tačiau paskyrus susijusį asmenį į pareigas valstybės valdomoje įmonėje, verslo grupė tik per metus laimėjo 5 mln. eurų vertės viešųjų pirkimų konkursų. Asmens ryšių analizė rodo, kad asmuo pats ir per kitus asmenis turi interesų įmonėse, susijusiose su jo proteguojama ir konkursus laiminčia suinteresuota verslo grupe.

Komitetui pateikta faktais ir analize paremta informacija, iliustruojanti vienos verslo grupės bendradarbiavimo su politine partija finansinę naudą verslo grupei. Iki momento, kai proteguojančios partijos atstovas buvo paskirtas ministru, verslo grupė nedalyvavo viešųjų pirkimų konkursuose, kuriuos vykdė tame sektoriuje veikiančios valstybės valdomos įmonės. Po ministro paskyrimo, ta verslo grupė laimėjo 500 mln. eurų vertės valstybės valdomų įmonių viešųjų pirkimų, iš jų 170 mln. eurų vertės pirkimų iš vienos valstybės valdomos įmonės, kuriai vadovavusio asmens kadencijų klausimas buvo aptartas su įmonę kuriojančiais bei kitais politikais ir įtrauktas į verslo grupės reikalavimų jų remiamiems politikams sąrašą. Verslo grupės atstovų susitikime su valstybės įstaigos vadovu tariamasi dėl abipusiai naudingo bendradarbiavimo.

Per 2009–2012 metus verslo grupės įmonės laimėjo viešųjų pirkimų konkursus valstybinėje įmonėje, kurie sudarė 32 % nuo visų verslo grupės įmonių laimėtų konkursų visame valstybiniame sektoriuje vertės. Per 2013–2017 metų laikotarpį verslo grupės įmonių laimėtų viešųjų pirkimų

¹⁰ Prieiga per internetą: https://www.stt.lt/documents/es_ataskaita_2014/ES_kovos_su_korupcija_ataskaita_visa_acr_2014_lt.pdf

konkursų vertė valstybinėje įmonėje sudarė jau net 43 % nuo visų verslo grupės įmonių laimėtų konkursų valstybiniame sektoriuje.

Interesų konflikto riziką kelia ir neformalių ryšių palaikymas tarp kontroliuojančių ir kontroliuojamų subjektų. To pavyzdys gali būti valstybės tarnautojų ir suinteresuoto verslo atstovų priklausymas vienam medžiotojų klubui. Pavyzdžiui, vienam medžiotojų klubui priklauso vienai iš ministerijų, jos pavaldžioms įstaigoms, vadovaujantys, už valstybinių išteklių naudojimą, priežiūrą atsakingi darbuotojai. Tam pačiam medžiotojų klubui priklauso ir suinteresuoto verslo subjektai, jų akcininkai ir vadovai. Ši medžiotojų klubo narių priklausomybė nurodytiems juridiniams asmenims gali sukelti interesų konfliktą, kuomet suinteresuoto verslo atstovai medžioja kartu su jų verslams palankesnes sąlygas galinčiais sudaryti valdžios atstovais. Seimo nariai medžiotojai, kurių priklausymas medžiotojų būreliams gali sudaryti prielaidas neformaliems ryšiams su verslo atstovais medžiotojais atsirasti, tokiu būdu sukeliant riziką interesų konfliktams pasireikšti. 2016–2020 metų Seimo kadencijos 34 Seimo nariai yra medžiotojai.

Interesų konfliktus gali sukelti ir politinių partijų atstovų dalyvavimas verslo subjektų veikloje. Atkreiptinas dėmesys, kad 2016–2020 metų kadencijos 141 Seimo narys, kartu su savo sutuoktiniais, yra ar buvo susiję su daugiau kaip 930 juridinių asmenų, t. y. yra ar buvo jų valdymo organų nariais, akcininkais, darbuotojais.

Neskaidrios ir neobjektyvios žiniasklaidos vaidmuo

Pagrindinis visuomenės lūkestis, kad žiniasklaidoje pateikiama informacija būtų objektyvi. Stipri tiriamoji žurnalistika laikoma efektyvia korupcijos atgrasymo bei konkrečių korupcijos atvejų atskleidimo priemone, tačiau turimi duomenys byloja, kad Lietuvoje žiniasklaidos priemonės yra glaudžiai susijusios su verslu.

Lietuva organizacijos „Reporteriai be sienų“ tradiciniame Pasaulio žiniasklaidos laisvės indekse 2017 m. duomenimis nukrito per vieną poziciją, į 36 vietą. Ataskaitoje teigiama, kad kad Lietuvos žiniasklaida „žinoma kaip nepriklausoma ir galinti laisvai kritikuoti valdžią, bet ne visada – stambiojo verslo interesus. Komentuodamas šią situaciją Vilniaus Universiteto Žurnalistikos instituto vadovas doc. dr. Deimantas Jastramskis teigė, kad, žiniasklaidos laisvę silpnina didelė žiniasklaidos organizacijų nuosavybės ir rinkos dalių - televizijos, radijo, dienraščių, iš dalies ir interneto - koncentracija, taip pat tai, jog žiniasklaidą valdo stambūs verslo subjektai, įsitvirtinę ir kitose verslo srityse. Neskaidrūs sandėriai tarp stambiaus verslo, valdančio žiniasklaidą, ir politikų dar labiau smaugia dalies žiniasklaidos laisvę. Praėjusiais metais šiuo aspektu liūdnei atrodė „MG Baltic“ ir

„Lietuvos ryto“ grupė“¹¹. Žiniasklaidos skaidrumo problematiką iliustruoja ir Transparency International Lietuvos skyriaus užsakymu atliktos verslininkų apklausos duomenys¹²:

✓ absoliuti dauguma apklaustų verslininkų tiki milžiniška žiniasklaidos galia nulemti asmenų ar įmonių sėkmę: beveik 62 proc. respondentų visiškai tiki ir per 29 proc. greičiau tiki, kad nepalankios žiniasklaidos publikacijos ir transliacijos apie konkretų asmenį arba įmonę gali tą asmenį arba įmonę sužlugdyti;

✓ 54 proc. susidūrusių su žiniasklaidos atstovais patvirtino supratę, jog už reklamavimąsi žiniasklaidos priemonėje, jos žurnalistai parengs ir palankią publikaciją apie įmonę;

✓ korupciją žiniasklaidoje respondentai dažniausiai siejo su: „užsakomaisiais straipsniais, publikacijomis“ – beveik 44 proc., beveik 21 proc. nurodė, kad tai „neobjektyvi, melaginga, reikiama linkme iškreipta informacija“ ir beveik 14 proc. – „neoficialus žiniasklaidos atstovavimas verslo ir politinėms grupėms“.

Komitetas parlamentinio tyrimo metu gavo duomenų, kai visuomenės informavimo priemonių savininkai tiesiogiai galėjo išnaudoti ją kaip priemonę savo asmeniniams ir valdomo verslo interesams tenkinti, asmeninei įtakai ir pelnui didinti, darant neteisėtą įtaką valdžios įstaigoms, politikams, politiniams procesams, siekė daryti neteisėtą poveikį teisėsaugos, ar valdomą verslą kontroliuojančioms institucijoms.

Pavyzdžiui, apibendrinant AB Lietuvos geležinkeliai suteiktos paramos analizės rezultatus, galima daryti prielaidą, kad dalis paramos atitekdavo sporto ir kitokią veiklą nurodančioms organizacijoms tam dažnai neturint ekonominio pagrindimo. Didelė dalis šios paramos (virš 1 mln. eurų) 2014-2016 m. atiteko VŠĮ „Krepšinio rytas“.

Žiniasklaidos neobjektyvumą dažnai lemia valdančio verslo siekis laimėti daugiau viešinio paslaugų užsakymų valstybinėse institucijose. Gavusi finansavimą, dažnai žiniasklaidos priemonė neigiamos informacijos apie tą valstybinę instituciją nebeskelbia. Žiniasklaida gali būti naudojama kaip įtakos politinei sistemai, siūlant politinei partijai nemokamą televizijos eterio laiką, suteikiant nuolaidas, užtikrinant konkrečių partijos narių matomumą televizijos laidose mainais už galimybę daryti įtaką politinei sistemai, taip pat atskirais atvejais gali būti traktuojama kaip verslas, priverčiant viešojo sektoriaus atstovus priimti reikiamus sprendimus žiniasklaidos priemonės naudai paviešinant (arba neviešinant) tam tikrą neigiamą informaciją (faktinę arba išgalvotą) apie konkretų asmenį.

Stambios, nacionaliniu mastu veikiančios žiniasklaidos priemonių grupės, turi didelę įtaką formuojant viešąją nuomonę. Pasitaiko atvejų, kuomet verslo interesų grupės, politinės partijos ar

¹¹ <https://www.delfi.lt/verslas/medija/lietuva-krenta-ziniasklaidos-laisves-indekse-ekspertai-perspeja-del-stambiojo-verslo-interesu.d?id=74470278>

¹² Prieiga per internetą: <https://goo.gl/f532zi>

pačių žiniasklaidos priemonių savininkai neskaidriai siekia išnaudoti žiniasklaidos priemones sau naudingiems tikslams. Komitetui pateikta informacija dėl šių neteisėto įtakos atvejų:

1) Verslo grupės atstovas susitikime su savivaldybei vadovaujančios politinės partijos atstovu kalbasi apie tai, kad savivaldybė turėtų iškelti žiniasklaidos grupei sąlygas, kuriomis savivaldybė remtų žiniasklaidos grupės globojamą projektą mainais už jos palankumą savivaldybę valdančiai partijai ar jos atstovams;

2) žiniasklaidos priemonė skelbia išgalvotą kompromituojančią informaciją apie atsakingas pareigas valstybės institucijoje einantį asmenį ir tai daro galimai siekdama paveikti to asmens sprendimus, diskredituoti jo ir jo atstovaujamos valstybės institucijos veiklą;

3) žiniasklaidos priemonių grupės atstovų susitikime su ministerijos ir jai atskaitingos įstaigos vadovais aptariami viešinimo paslaugų užsakymai mainais į atsisakymą daryti įtaką ir skelbti ministerijos veiklą kritikuojančius straipsnius;

4) su žiniasklaidos priemonių grupės atstovais aptariamos galimybės paveikti teisėsaugos institucijos sprendimus dėl verslo įmonės vadovo neteisėtos veiklos įgyvendinant ES lėšomis finansuojamą projektą;

5) žiniasklaidos priemonių grupės atstovas pokalbyje su buvusiu valstybės įstaigos vadovu reikalauja suteikti kompromituojančios informacijos apie kuruojančio ministerijos vadovą. Ministrą kompromituojanti informacija buvo reikalinga, kad galėtų daryti poveikį teikiant ministerijos veiklos viešinimo paslaugą;

6) politikas žiniasklaidos priemonių grupės atstovo prašo stabdyti neigiamas publikacijas apie vienos valstybės įstaigos vadovo veiklą. Politikas teigia, kad valstybės įstaigos vadovas norėtų susitarti. Žiniasklaidos priemonių grupės atstovas iškelia sąlygą, kad įstaigos vadovas užsakys viešinimo paslaugų;

7) žiniasklaidos priemonių grupės atstovo pokalbyje su valstybės valdomos įmonės atstovu aptariamos sąlygos, kurias įvykdžius, žiniasklaidos priemonė nutrauktų tos valstybės valdomos įmonės vadovo kritiką. Iškeliama sąlyga, kad valstybės valdoma įmonė turėtų užsakyti viešinimo paslaugų.

8.2.2. Komitetas konstatuoja:

Verslo grupės ir politikai ieško būdų ir kuria schemas, kaip apeinant teisės aktų nustatytus draudimus verslas galėtų suteikti politinėms partijoms ar jų atstovams finansinę paramą. Egzistuoja schema, pagal kurią įtakinga verslo grupė susidera su Seime atstovaujamomis tam tikromis politinėmis partijomis dėl sąlygų, tai yra finansinės ar kitokios paramos suteikimo politinei partijai ar jos atstovams mainais į verslo grupės reikalavimų vykdymą.

Politinės partijos ar jų atstovai, priimdami iš verslo grupių neoficialią (neskaidrią, neteisėtą, neapskaitytą, nedeklaruotą) finansinę paramą, įgyja nesąžiningą pranašumą prieš kitas sąžiningai politiniame procese konkuruojančias partijas. Savo ruožtu, neoficialią finansinę paramą politinėms partijoms ar jų atstovams suteikusi verslo grupės „įgyja teisę“ reikalauti iš politikų, kad jie priimtų verslo grupei reikalingus sprendimus ar pasinaudodami savo politine padėtimi, darytų poveikį kitiems atsakingas pareigas valstybinėje tarnyboje einantiems asmenims. Tokiu būdu, neoficialiai politines partijas remiančios verslo grupės nesąžiningai įgyja konkurencinį pranašumą prieš skaidrą ir teisėtą verslą.

Verslo grupių politinėms partijoms skiriamas neoficialus finansavimas sukuria neskaidrų abipusių interesų tenkinimo mechanizmą, kuris iškreipia politinius procesus ir daro žalą demokratijai.

Verslo grupės įvairiomis formomis neoficialiai remia politines partijas ir pavienius įtakingus politinių partijų atstovus (Seimo, savivaldybių tarybų narius) mainais už joms palankių sprendimų priėmimą:

a) suteikia politinėms partijoms ar įtakingiems politikams finansinę paramą niekur neapskaitomais grynaisiais pinigais;

b) suteikia finansinę paramą politikų įsteigtoms ar su jais susijusioms viešosioms įstaigoms (paramos fondams), kurios turėdamos paramos gavėjo statusą gali priimti lėšas iš aukotojų (įskaitant ir verslo subjektus, kitus fizinius ar juridinius asmenis), kurias naudoja politinei reklamai;

c) apmoka politinių partijų ar pavienių įtakingų politinių partijų atstovų ar politikų išlaidas, tam pritaikydamos įvairias tarpinių pavedimų (mokėjimų) schemas;

d) žiniasklaidos priemonės valdančios verslo grupės suteikia nepagrįstai, neproporcingai dideles nuolaidas politinių partijų ar pavienių politikų reklamos ir viešinimo paslaugoms;

Galiojantis teisinis reglamentavimas ir lobistinės veiklos priežiūros praktika neužtikrina lobistinės veiklos skaidrumo. Išnaudodami šias spragas verslo subjektai nuolat ieško ir kuria lobistines strategijas, daro įtaką kai kurioms politinėms partijoms, politikams, sprendimus priimančių valstybės institucijų atsakingiems tarnautojams, kad jų priimami sprendimai tenkintų verslo interesus. Savo ruožtu politikai, neretai nežinodami apie verslo lobistinio veikimo mastus, nesigilindami į galimas jų veiksmų pasekmes, inicijuoja teisės aktų pakeitimus arba priima sprendimus, kurie naudingi tik siauroms interesų grupėms.

Paplitęs reiškiny, kuomet kai kurie politinių partijų lyderiai, Seimo nariai, politikai atvyksta pas verslo grupių atstovus ar kitus įtakingus verslininkus ir jų aplinkoje ar kitoje neformalioje aplinkoje tariasi dėl verslui reikalingų sprendimų. Tokie susitikimai niekur neviešinami ir nedeklaruojami. Verslo grupės paprastai veikia per keletą politinę įtaką turinčių asmenų, kurie pavieniui nežino, kad veikiama dar ir per kitus politikus, valstybės įstaigų vadovus ar valstybės

tarnautojus, todėl neturi pilnos informacijos, nemato viso situacijos vaizdo ir tokiu būdu verslo įmonės interesus tenkinantis sprendimas politikams pristatomas kaip viešajam interesui svarbus klausimas (teisės akto pakeitimas, balsavimas priimant sprendimą, asmens paskyrimas į atsakingas pareigas, leidimų suteikimas ir kt.).

Tyrimo metu nustatyta, kad daugeliu atvejų politikai, susitikdami su verslo interesams atstovaujančiais ir proteguojančiais asmenimis, to nedeklaruoja savo viešųjų ir privačių interesų deklaracijose, neskelbia darbotvarkėse, nedaro pranešimų spaudai. Tokių susitikimų pokalbių turinys, verslui atstovaujančių asmenų prašymai ir pasiūlymai politikams ar kitiems atsakingas pareigas valstybinėje tarnyboje einantiems asmenims aiškiai rodo, kad gali kilti interesų konfliktas.

Galiojantis viešųjų ir privačių interesų deklaravimo mechanizmas proaktyviai nekontroliuojamas. Tai sudaro prielaidas nuslėpti interesų konfliktą valstybinėje tarnyboje. Nuslėpti interesų konfliktai, neišaiškėję politikų ar kitų sprendimus priimančių asmenų ryšiai su verslo subjektais kelia korupcijos riziką, sukuria prielaidas priimti sprendimus, tenkinančius tik siaurus verslo ir atskirų asmenų interesus.

Tikėtina, Lietuvoje egzistuoja tamprūs, neskaidrūs, tarpusavio interesais grindžiami politikų, verslo ir žiniasklaidos ryšiai. Yra atvejų, kuomet kai kurios žiniasklaidos priemonės valdančios verslo grupės neskaidriais, su žurnalistine etika nesuderinamais būdais:

a) išnaudoja žiniasklaidos priemones kaip įrankį pasiekti sau ar reklamos užsakovams reikalingus valstybės ar savivaldos institucijų, valstybės valdomų įmonių sprendimus;

b) proteguoja kai kurias politines partijas ar jų atstovus suteikdamos nemokamą televizijos ar radijo eterio laiką, suteikdamos nepagrįstas, neproporcingas nuolaidas politinei reklamai, spausdindamos neobjektyvias publikacijas leidiniuose ar interneto portaluose, užtikrindamos konkrečių partijos narių matomumą.

c) siekia laimėti kuo daugiau valstybės institucijų, valstybės įstaigų ir valstybės valdomų įmonių viešinimo paslaugų užsakymų.

Esama atvejų, kuomet šių tikslų siekiama skleidžiant neobjektyvią informaciją, išgalvotus faktus, tendencingai kompromituojant ar šantažuojant asmenis.

8.2.3. Komiteto išvada

Nustatyti neskaidraus ir neteisėto kai kurių politinių partijų finansavimo atvejai, susiję su neteisėtais ir nekontroliuojamais lobistinės veiklos ir viešųjų ir privačių interesų pažeidimais, taip pat verslo grupių interesais per kontroliuojamas žiniasklaidos priemones daryti neteisėtą poveikį valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtą įtaką politikams ir (ar) politiniams procesams, kelia grėsmę valstybės interesams.

8.3. Nustatyti, ar buvo grėsmę valstybės interesams keliančių atvejų, kuriais, siekiant paveikti situaciją strategiškai svarbiuose nacionaliniam saugumui ūkio sektoriuose, buvo darytas neteisėtas poveikis valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėta įtaka politikams ir (ar) politiniams procesams.

8.3.1. Komitetas nustatė:

Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčios Lietuvos įmonės visada buvo Rusijos geopolitinius tikslus įgyvendinančių valstybinių korporacijų ir specialiųjų tarnybų susidomėjimo objektas. Kai kurios Lietuvos strateginės įmonės liko artimai susijusios su Rusija, tiek dėl paveldėtos infrastruktūros ir naudojamos įrangos, tiek dėl tų įmonių personalo ryšių. Rusijos saugumo ir žvalgybos tarnybos, su jomis susijusios valstybinės korporacijos ir verslo struktūros, pasinaudodamos sau palankiais tarpininkais Lietuvoje, ieško įvairių būdų užmegzti ryšius su Lietuvos strateginėse įmonėse dirbančiu personalu, siekia daryti poveikį strateginiams ūkio sektoriams bei ekonominiams ir politiniams procesams Lietuvoje.

Lietuvos žvalgybos tarnybos nuolat įspėja sprendimų priėmėjus apie Rusijos geopolitinius interesus išnaudojant įvairius ekonominius projektus, ypač strateginiuose transporto ir energetikos sektoriuose.

Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas dar 2017 m. gegužės mėn., vykdydamas parlamentinę kontrolę, svarstė situaciją tam tikrose strateginė reikšmę nacionaliniam saugumui turinčiose valstybinėse įmonėse ir atkreipė dėmesį, kad galiojantis teisinis reglamentavimas neužtikrina, jog strateginę reikšmę turinčiose įmonėse kai kurie priimami sprendimai dėl nacionalinio saugumo požiūriu svarbios įrangos įsigijimo ir jos priežiūros atitiktų valstybės interesus.

Šio parlamentinio tyrimo metu Komitetas nagrinėjo atvejus, kuomet siekiant paveikti situaciją strategiškai svarbiuose nacionaliniam saugumui ūkio sektoriuose, galėjo būti daromas neteisėtas poveikis valstybės institucijoms priimant sprendimus:

- 1) Valstybės įmonės „Ignalinos AE“ atvejis;
- 2) AB „Lietuvos geležinkeliai“ atvejis;
- 3) Valstybės įmonės „Oro navigacija“ atvejis.

Valstybės įmonės „Ignalinos AE“ atvejis. Tyrimo metu Komitetas nagrinėjo klausimą, ar buvo daromas poveikis Lietuvos institucijoms ir VĮ „Ignalinos AE“ siekiant paveikti sprendimus, susijusius su atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo projektų įgyvendinimu.

Komitetas nustatė, kad Lietuvai priėmus sprendimą dėl Ignalinos atominės elektrinės (IAE) 1-ojo bloko uždarymo, buvo pradėti konkretūs pasiruošimo 1-ojo bloko uždarymui darbai: atlikta eilė preliminarųjų studijų, įvertinti galimi visos IAE uždarymo kaštai, 2001 m. balandžio 5 d. pasirašyta Bendroji sutartis tarp Lietuvos Respublikos ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko (toliau –

ERPB). Dar 2000 m. birželio mėn. Vilniuje įvyko Tarptautinio Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo rėmimo fondo (toliau – TIENRF) šalių donorių, Lietuvos ministerijų, ERPB bei IAE atstovų konferencija, kurioje buvo sprendžiami IAE eksploatavimo nutraukimo finansavimo klausimai, buvo aptarta daugelis projektų.

Pradiniame etape svarbiausi buvo du projektai: „Laikinoji panaudoto branduolinio kuro saugykla“ (toliau – projektas B1) ir „Kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo kompleksas“ (toliau – projektas B2/3/4). Abu konkursai dėl projektų B1 ir B2/3/4 buvo pradėti 2002 m., vienu metu, apie juos buvo skelbta žiniasklaidos priemonėse.

Konkurse dėl projekto B1 iš viso buvo gauti 8 pasiūlymai, iš kurių 5 atmesti, 3 dalyviai pakviesti dalyvauti kitame etape, tarp kurių buvo ir Rusijos korporacijos „Rosatom“ dukterinės įmonės „Atomstroyexport“ vadovaujamas įmonių grupės konsorciumas. Atlikus antrosios pakopos vertinimus, 2004-07-28 nugalėtoju pripažintas Vokietijos įmonių konsorciumas GNB Gesellschaft für Nuklear-Behälter mbH – RWE NUKEM GmbH (toliau – GNS/NUKEM), kuris pateikė 165,1 mln. eurų vertės pasiūlymą. Kadangi šiam projektui vykdyti TIENRF sukauptų lėšų tuo metu nepakako, buvo svarstoma galimybė nutraukti konkursą, tačiau ERPB inicijuojant, buvo sumažinta techninėje specifikacijoje numatyta darbų apimtis (pirmiausia – perkamų naujai projektuojamų kontenerių skaičius). Sutartis pasirašyta 2005-01-12.

Konkurse dėl projekto B2/3/4 (Kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo kompleksas) buvo gauti 6 pasiūlymai, iš jų 4 dalyviai pakviesti dalyvauti kitame etape, po kurio liko 2. Atlikus pasiūlymų įvertinimą, buvo nustatyta, kad abiejų konkurso dalyvių pasiūlytos kainos viršija patvirtintą TIENRF dotacijos sumą bei yra nustatyti kiti techniniai / komerciniai pasiūlymų neatitikimai konkurso dokumentų reikalavimams. 2005-02-21 abiem dalyviams pateikus atnaujintus pasiūlymus, nugalėtoju pripažinta Vokietijos įmonė RWE NUKEM GmbH (toliau - NUKEM¹³).

Kaip ir B1 projekto atveju, galutinę vertinimo ataskaitą pasirašė 14-os narių vertinimo komisija, sudaryta iš Projektų valdymo grupės (toliau – PVG) konsultantų bei IAE specialistų, buvo gauti visi reikiami ERPB pritarimai. Sutartis pasirašyta 2005-12-01.

Sutarčių projektus (Specialiąsias sąlygas, priedus), kaip pirkimo dokumentų komplekto dalį, rengė PVG konsultantai kartu su ERPB Pirkimo padalinio specialistais ir padedant IAE specialistams, projektai parengti ERPB taikomų standartinių Bendrųjų sąlygų pagrindu ir atsižvelgiant į specifinius reikalavimus ERPB finansuojamiems projektams (t. y. taikytina teisė – Anglijos teisė, sutarties kalba

¹³ NUKEM savininkai ir korporatyvinė struktūra konkurso metu ir po jo keitėsi keletą kartų: iki 2006 m. NUKEM priklausė Vokietijos energetikos koncernui RWE, 2006 m. bendrovę įsigijo tarptautinis investicinis fondas „Advent International“ ir išskaidė į kelias bendroves, tarp jų „Nukem Technologies“, kurią 2009 m. įsigijo „Rosatom“ dukterinė įmonė „Atomstroyexport“.

– anglų kalba, taikomas tik tiesioginis ERPB apmokėjimo būdas ir t.t.). Sutarčių projektai parengti pagal tuo metu buvusią geriausią tarptautinę praktiką (2001–2002 m., kai pradėti ruošti sutarčių projektai, pasaulyje buvo labai ribota panašių kompleksų statybos patirtis). Sutartis pasirašė tuometinis VĮ IAE generalinis direktorius. Vėliau abi sutartys buvo keičiamos pratęsiant projektų įvykdymo terminus ir didinant finansavimą.

2009 m. Valstybės kontrolės atlikto valstybinio audito „Lėšų Ignalinos atominės elektrinės uždarymui naudojimas“ ataskaitoje nurodoma, kad pagal Lietuvos Respublikos ir ERPB 2001 m. sudarytą ir Seimo ratifikuotą „Bendrąją sutartį dėl Tarptautinio Ignalinos eksploatavimo nutraukimo rėmimo fondo veiklos Lietuvoje“, ERPB veikia TIENRF vardu kaip fondo lėšų administratorius ir neprisiima atsakomybės už tinkamą lėšų panaudojimą, o Lietuvos Respublikos institucijoms tenka atsakomybė dėl projektų įgyvendinimo, tačiau jos neadministruoja šių projektų įgyvendinimui skirtų lėšų.

Vienas svarbiausių visai eksploatavimo nutraukimo eigai projektų B1 buvo pradėtas įgyvendinti nesukaupus šiam projektui reikalingų lėšų. Paskelbus tarptautinį viešąjį pirkimą dėl B1 projekto, TIENRF buvo sukaupta apie 80 mln. eurų, konkurso laimėtojo konsorciumo GNS/NUKEM pasiūlyta kaina buvo 165 mln. eurų, o po papildomų derybų pasirašytos sutarties – 171,6 mln. eurų (VK audito ataskaita, p. 21, 28). Kol šalys donorės nebuvo patvirtinusios didesnės sumos projektui finansuoti, buvo nuspręsta, kad projekto sutarties kainą sudarys dvi dalys: pradinė (nekintama) 92,7 mln. eurų ir papildoma (pasirinktina), kuri priklausė nuo laikotarpio, kada bus nupirkti konteineriai. Kadangi 163 specialiųjų konteinerių pirkimas buvo patvirtintas 2006 m. liepos 31 d., o tai sutartyje buvo numatyta trečiuoju pasirinkimo variantu, buvo pasirinkta 171,6 mln. eurų sutartinė kaina, kuri vėliau buvo didinama dėl ilgai užsitęsusio projekto derinimo su Lietuvos institucijomis dėl reikalingų leidimų gavimo.

Komiteto vertinimu, tokiu būdu, sutartyje, sudarytoje pagal Anglijos teisę, buvo užprogramuota galimybė rangovui kelti reikalavimus dėl papildomo finansavimo. Komiteto duomenimis, VĮ IAE sutartis su rangovu (GNS/NUKEM konsorciumu) dėl projekto B1 įgyvendinimo buvo pasirašyta neapsvarsčius jos VĮ IAE valdyboje ir negavus jos pritarimo. Tuo metu IAE valdybos pirmininko pareigas ėjęs Ūkio ministerijos sekretorius Artūras Dainius, liudydamas Vilniaus apygardos prokuratūros vykdytame ikiteisminiame tyrime, tai aiškino taip: „jis žinojo, kad valdyboje nebuvo svarstytas klausimas dėl šio sandorio pasirašymo, bet po viešo informacijos išplatavimo būtų buvę nelogiška šaukti valdybos posėdį ir tvirtinti jau atliktus veiksmus, taip pat nelogiška būtų buvę valdybai atšaukinėti šį sandorį. Sprendimas dėl šio sandorio buvo kaip ir visiškai suprantamas, priimtinas, teisingas ir reikalingas. Toks supratimas buvo ne kokios nors konkrečios įmonės, įstaigos lygmenyje, toks supratimas buvo valstybės institucijų lygmenyje“ (Vilniaus apygardos prokuratūros

organizuotų nusikaltimų ir korupcijos skyriaus prokuroro 2012-08-01 nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą).

Sutarties pasirašymo metu VĮ IAE generalinio direktoriaus pareigas ėjęs V. Ševaldinas, liudydamas Vilniaus apygardos prokuratūros vykdytame ikiteisminiame tyrime, teigė: „ERPB ir Ūkio ministerija atliko savarankiškas sutarties ekspertizes ir pritarė jos pasirašymui. Lietuvos Vyriausybė nutarimu jam pavedė pasirašyti sutartį su įmone GNB dėl projekto B1 bei dokumentus su ERPB dėl finansavimo sąlygų. Prieš pasirašant sutartį su konsorciumu GNS/NUKEM dėl B1 projekto jis kalbėjo su A. Dainiumi, ar yra reikalingi dar kokie nors dokumentai, leidimai pasirašyti šią sutartį. A. Dainius pasakė, kad jam, V. Ševaldinui, įgaliojimai pasirašyti sutartį suteikti Vyriausybės nutarimu ir jokių kitų formalumų nereikia, galima pasirašyti sutartį“. Komitetas atkreipia dėmesį, kad Teisės aktų registre nėra įregistruotas joks dokumentas, kuriuo būtų suteikti įgaliojimai „Ignalinos AE“ generaliniam direktoriui pasirašyti sutartį.

Valstybės kontrolės atlikto audito duomenimis, lyginant planuotą projektų įgyvendinimo eigą su faktine, projekto B1 įgyvendinimas 2009 m. lapkričio mėn. vėlavo 31 mėn. (2,5 m.), B2 – 36 mėn. (3 m.) ir B3/4 – 22 mėn. (1,8 m.). Per 2002–2009 m. pirmąjį pusmetį projekto B1 kaina išaugo nuo 80,5 mln. eurų skaičiuojamosios iki 171,6 mln. eurų faktinės sutarties kainos, o pasirašius paskutinį sutarties papildymą, kaina išaugo iki 193,5 mln. eurų; projekto B2/3/4 kaina išaugo nuo 72,4 mln. eurų skaičiuojamosios iki 120,1 mln. eurų faktinės sutarties kainos, o pasirašius paskutinį sutarties papildymą, kaina išaugo iki 122,5 mln. eurų (VK audito ataskaita, p. 4-5).

Buvęs energetikos viceministras Romas Švedas, teikdamas paaiškinimus Komiteto posėdyje (2018-03-07), teigė, kad 2009 m. pradėjęs eiti energetikos viceministro pareigas buvo paskirtas „Ignalinos AE“ valdybos pirmininku ir ėmė kuruoti „Ignalinos AE“ projektų klausimus (iki tol tuos klausimus kuravo Ūkio ministerijos valstybės sekretorius A. Dainius). Tuo metu „Ignalinos AE“ eksploatavimo nutraukimo projektas buvo pats didžiausias, vertinamas apie 3 mlrd. eurų, todėl buvo juntama didelė interesų grupių trauka. Pagal projektų finansavimo schemą, ERPB išmoka lėšas užsakovui, kuris atsiskaito su rangovu. Jis greitai pastebėjęs, kad nors pinigai išmokami, abu svarbiausi projektai (B1 ir B2/3/4) smarkiai vėluoja, o „Ignalinos AE“ vadovybė nevykdo reiklios priežiūros. Kai buvo pakeistas „Ignalinos AE“ vadovas V. Ševaldinas, buvo pradėti kelti klausimai, kodėl išmokami pinigai už neatliktus darbus. Nusprendus nebemokėti pinigų už nepadarytus darbus, įvyko didelis konfliktas su rangovu „NUKEM“. Lietuvos pusės nuostabai, šiame konflikte Europos Komisija ir ERPB palaikė NUKEM pusę ir primygtinai ragino nekonfliktuoti. Anot R. Švedo, teisiškai NUKEM dominavimas buvo įtvirtintas pasirašytose sutartyse. Buvo jaučiamas stiprus rangovo lobizmas, taip pat signalai iš Europos Komisijos ir EBRD mokėti rangovams pagal pasirašytas sutartis, o ne atliktus darbus. R. Švedas atkreipė Komiteto dėmesį į tai, kad su „Ignalinos

AE“ projektais (Europos Komisijoje, EBRD ir NUKEM) dirbo daugiausia vokiečiai, dauguma jų buvo baigę tas pačias aukštąsias mokyklas Sankt Peterburge (Politechnikos universitetą ir Konstantinovo branduolinės fizikos institutą), mokėjo kalbėti rusiškai. Supratęs, kad neturi svertų situacijai iš esmės pakeisti, R. Švedas atsistatydino iš energetikos viceministro pareigų (2011 m. rugsėjo 6 d.). Kitas svarbus aspektas – konflikto su NUKEM metu prasidėjo stiprus žiniasklaidos puolimas prieš naująjį „Ignalinos AE“ vadovą Osvaldą Čiukšį (cit.: „KK2 žurnalistai budi prie generalinio direktoriaus durų, kai jis eina į darbą, seka paskui jį, filmuoja, važiuoja paskui jį“).

Buvęs energetikos ministras Arvydas Sekmoka, teikdamas paaiškinimus Komiteto posėdyje (2018-03-14) teigė, kad buvo dvi pagrindinės projektų vėlavimo priežastys: NUKEM nelabai siekė įgyvendinti savo įsipareigojimus, kuriuos prisiėmė pagal sutartį; antra priežastis – „Ignalinos AE“ administracijai trūko reiklumo, kad sutartys būtų vykdomos. Šios problemos buvo aptariamios su viceministru R. Švedu ir su premjeru A. Kubiliumi. Buvo nuspręsta keisti įmonės vadovą. Ministerijos sudaryta atrankos komisija nauju „Ignalinos AE“ generaliniu direktoriumi iš trijų kandidatų pasirinko O. Čiukšį (2010 m. kovo 3 d.). Po šių permainų per LNK televiziją buvo pradėtos rodyti laidos, kompromituojančios O. Čiukšį, tai buvo pirmas signalas, kad yra kažkokių rizikų. Po to A. Sekmoka gavo žodinę informaciją iš STT, kad „Ignalinos AE“ uždarymo projektams bando daryti įtaką „MG Baltic“ grupė. Buvo informacijos, kad koncerno viceprezidentas R. Raulynaitis su viena iš „MG Baltic“ darbuotojų važiavo į Ignaliną, lankėsi objekte ir susitiko su O. Čiukšiu. Maždaug po dviejų savaitių ta moteris buvo priimta į darbą „Ignalinos AE“ (į pareigas, susijusias su viešaisiais pirkimais). Pagal A. Sekmokui žodžiu suteiktą STT informaciją, tai buvo susiję su „MG Baltic“ grupei priklausančios statybų bendrovės „Mitnija“ interesais. Tuomet jis paprašęs viceministro R. Švedo, kad ta moteris būtų nedelsiant atleista, tačiau atleidimas užtruko gana ilgai (informacijos apie atleidimą jis negavęs mėnesį ar daugiau). Praėjus kelioms savaitėms po jos atleidimo, vienoje kavinėje prie A. Sekmoko priėjo asmuo, prisistatė esąs R. Raulynaitis ir paklausė, kodėl jis atleidęs tokią gerą darbuotoją. A. Sekmoka nieko neatsakęs nuėjo. Praėjus dar kuriam laikui, viename oficialiame renginyje LR Prezidentūroje prie jo priėjo tas pats R. Raulynaitis ir „MG Baltic“ vadovas D. Mockus ir ėmė teirautis, kodėl jis skriaudžias jų kompaniją. A. Sekmoka vėl nieko neatsakė, tačiau suprato tai kaip bandymą jį spausti. „Ignalinos AE“ konfliktui su rangovu NUKEM toliau gilėjant, buvo svarstoma galimybė, pasitelkiant teisininkus, nutraukti sutartį su NUKEM. Viceministras R. Švedas jam pranešė, kad kreipėsi laišku į Europos Audito Rūmus, prašydamas atlikti patikrinimą. Tačiau iš ES institucijų buvo daromas spaudimas reikalaujant susitarti su NUKEM, dėl to R. Švedas atsistatydino iš pareigų. Panašiu metu R. Sekmoka gavo už energetiką atsakingo Europos Komisijos nario Guenterio Oettingerio laišką, kuriame nedviprasmiškai buvo raginama susitarti su NUKEM, priešingu atveju buvo įspėjama, kad Lietuva susidurs su rimtais ir

dideliais sunkumais. Kadangi tuo metu buvo pradėti įgyvendinti kiti svarbūs ES lėšomis finansuojami projektai (elektros jungčių su Švedija ir Lenkija bei dujų jungties su Lenkija), gavus tokį laišką nebuvo kitos išeities kaip tęsti derybas su NUKEM, jų metu buvo daromas didžiulis spaudimas derybininkams. NUKEM reikalavo papildomo finansavimo, o Europos Komisijos pozicija buvo tokia, kad ji skiria finansavimą ir turi teisę nuspręsti, kiek reikia skirti NUKEM papildomų lėšų, kad būtų galima baigti pradėtus projektus. Prie spaudimo Lietuvai epizodų A. Sekmokas priskiria ir buvusio Europos Komisijos nario Guenterio Verheugeno vizitą į Lietuvą. Prieš susitikimą su juo R. Švedas turėjo didelių lūkesčių, tačiau G. Verheugenas susitikime parėmė NUKEM (cit.: „atvažiavo kaip grynai NUKEM lobistas“). Po kelių mėnesių, būdamas užsienio valstybėje, A. Sekmokas susitiko G. Verheugena, kuris priėjo ir klausinėjo, ar Lietuva susitarė su NUKEM. Be to, A. Sekmokui buvo žinoma, kad derybose NUKEM pusei atstovavo Jonas Tamulis. Iš R. Švedo jam buvo žinoma, kad „MG Baltic“ daro spaudimą O. Čiukšiui, taip pat įtaką bando daryti K. Puidokas, tačiau su juo nebuvo susitikęs ir konkrečiai negalėtų pasakyti kokią.

Buvęs Ministras Pirmininkas A. Kubilius, teikdamas paaiškinimus Komiteto posėdyje (2018-05-23) patvirtino, kad eidamas premjero pareigas buvo susitikęs su J. Tamuliu, kuris buvo atėjęs pas jį į Vyriausybės rūmus ir įtikinėjo, kad Lietuva nenutrauktų sutarties ir tęstų darbą su NUKEM, nes tam pritaria visos ES institucijos. J. Tamulis sakė A. Kubiliui, kad „Ignalinos AE“ projektai, įskaitant ir jų vėlavimą, yra finansuojami iš ES lėšų, todėl Lietuvai nėra pagrindo nerimauti dėl ES pinigų.

Komiteto turimais duomenimis, NUKEM aštriai konfliktavo ne tik su IAE, bet ir projektus įgyvendinančiais subrangovais – Lietuvos statybos įmonėmis. 2012 m. liepą NUKEM savininkai („Rosatom“ ir jos valdomas „Atomstrojeksport“ / NIAEP) ėmė ieškoti naujų subrangovų. Buvo siekiama pritraukti licencijuotas įmones net ir tais atvejais, kai sutartys galėjo būti finansiškai nepalankios. 2012 m. rugpjūtį NIAEP vadovai pranešė susitarę su Visagine registruota statybos įmone UAB „Vilstata“, kuri tapo projektų subrangovu. Tačiau ir pasirašius sutartį buvo tęsiamos konsultacijos su kitomis statybos bendrovėmis: į derybas dėl galimybės dalyvauti IAE uždarymo projektuose įsitraukė naujos įmonės bei suinteresuoti asmenys. Minėtu laikotarpiu NIAEP atstovai derėjosi su įvairiomis Lietuvos kompanijomis, tarp jų ir koncerno „MG Baltic“ valdoma įmone UAB „Mitnija“.

Komiteto turimais duomenimis, ilgametis NUKEM atstovas Lietuvoje yra buvęs SSRS KGB padalinio Lietuvoje pareigūnas K. Puidokas, jo įsteigta įmonė UAB „Lakona“ yra pasirašiusi atstovavimo – konsultavimo sutartį su NUKEM (oficialus K. Puidoko statusas NUKEM kito, tačiau praktiškai K. Puidokas vykdė tas pačias NUKEM atstovavimo funkcijas ir pavedimus), kuri buvo suderinta su Ignalinos AE projektus kuruojančiais „Rosatom“ atstovais (K. Puidoko pastangomis „Rosatom“ įmonės sutartyje neregistruoja). 2009 m. rugsėjį su K. Puidoku susitiko „MG Baltic“

prezidentas D. Mockus, susitikime buvo aptariamos „MG Baltic“ statybų bendrovės „Mitnija“ galimybės dalyvauti IAE uždarymo projektuose.

Komiteto duomenimis, 2018 m. numatoma skelbti viešąjį pirkimą dėl trumpaamžių mažo ir vidutinio aktyvumo radioaktyviųjų atliekų sutvarkymo projekto (B25), kuriam 2015 m. duomenimis skaičiuojamas lėšų poreikis nuo 2018 m. iki 2038 m. sudarys daugiau kaip 400 mln. eurų, iš jų daugiau kaip 180 mln. eurų iki 2022 m. (LR Vyriausybės 2015 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 1427 „Dėl radioaktyviųjų atliekų tvarkymo plėtros programos“ 2 priedas).

Akcinės bendrovės „Lietuvos geležinkeliai“ atvejis. Komiteto turimais duomenimis, strateginę reikšmę Lietuvos nacionaliniam saugumui turinti įmonė AB „Lietuvos geležinkeliai“ naudoja kompleksinę unifikuotą lokomotyvų saugos sistemą „KLUB-U“ (toliau – KLUB-U). Sistema KLUB-U yra pagaminta Rusijos Federacijos (toliau – Rusijos) įmonėje „Iževskij radiozavod“, kurioje gaminamos dvejopos paskirties prekės (naudojamos ir civiliniams, ir kariniams tikslams). Sistemą įrengė specialistai iš Rusijos, ji sudaro galimybę palydoviniu ryšiu nustatyti lokomotyvo buvimo vietą realiu laiku, apskaičiuoti atstumą iki pervažų ir šviesoforų (pagal konkretaus geležinkelio maršruto elektroninį žemėlapi), turi automatinio stabdymo ir greičio reguliavimo, mašinisto budrumo kontrolės ir daugelį kitų funkcijų. Kai kurios iš jų gali būti vykdomos nuotoliniu būdu naudojant Rusijos palydovinio ryšio sistemą GLONASS/GPS. Sistema KLUB-U yra įdiegta AB „Lietuvos geležinkeliai“ visų tipų lokomotyvuose ir savaeigiuose sąstatuose, įskaitant ir naujausios kartos Vokietijoje pirktus lokomotyvus „Siemens“.

Pažymėtina, kad Rusijos atžvilgiu pradėjus taikyti tarptautines sankcijas, JAV ir Didžioji Britanija uždraudė eksportuoti į Rusiją elektroninius komponentus, kurie naudojami „Iževskij radiozavod“ įmonėse.

AB „Lietuvos geležinkeliai“ pirmą kartą sistemą KLUB-U įsigijo 2005-2006 metais pagal 2005 m. liepos 4 d. sudarytą sutartį su Estijoje registruota įmone „Kolomna Energy Service OU“ (Rusijos AB „Kolomensky zavod“ dukterinė įmonė). Šia sutartimi, sudaryta neskelbiamų derybų būdu, AB „Lietuvos geležinkeliai“ pirko 4 šilumvežius su pilna įranga, įskaitant ryšio priemones ir saugumo sistemą KLUB-U, taip pat atsargines dalis, lokomotyvų bandymo ir personalo apmokymo paslaugas. Bendra sandorio vertė – 7 837 645 eurai be PVM.

Po šio įsigijimo AB „Lietuvos geležinkeliai“ toliau tęsė sistemos KLUB-U diegimą lokomotyvuose ir savaeigiuose sąstatuose. 2010 m. balandžio 30 d. AB „Lietuvos geležinkeliai“ generalinio direktoriaus įsakymu Nr. Į-334 patvirtinta Kompleksinės unifikuotos lokomotyvo saugos sistemos (KLUB-U) instrukcija 246/AA-T, pagal kurią draudžiama išleisti į reisą lokomotyvus su išjungta arba sugedusia KLUB-U sistema. Kiekviename maršrute gauta KLUB-U informacija

privaloma tvarka įrašoma registravimo kasetėse, o iš registravimo kasetių nuskaityti ir iššifruoti duomenys turi būti saugomi skaitmeninėje laikmenoje.

Pagal Lietuvos privačių geležinkelių įmonių asociacijos pateiktą informaciją (LPGIA raštas 2017-07-14 Nr. 54), Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2012 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 3-241, KLUB-U sistema buvo įtraukta į Lietuvos Respublikoje taikomų geležinkelių posistemių techninių taisyklių sąrašą (92, 93, 100 punktai). Įsakymas numato, kad lokomotyvuose įdiegta automatinės lokomotyvų signalizacijos ir greičio kontrolės sistema turi atitikti konkretaus gamintojo „Iževskij radiozavod“ gaminamos KLUB-U sistemos reikalavimus. Šiuo sąrašu vadovavosi Valstybinė geležinkelių inspekcija, kuri neregistravo lokomotyvų, kuriuose įdiegtos kitų gamintojų automatinės lokomotyvų signalizacijos ir greičio kontrolės sistemos. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2017 m. rugpjūčio 14 d. įsakymu Nr. 3-367 KLUB-U instrukcija 246/AA-T buvo išbraukta iš Lietuvos Respublikoje taikomų geležinkelių posistemių techninių taisyklių sąrašo ir pakeista bendro pobūdžio reikalavimais.

Iš Komitetui pateiktos AB „Lietuvos geležinkeliai“ informacijos (tarnybinis pranešimas „Dėl veiksmų užtikrinant KLUB-U saugą“), nustatyta, kad AB „Lietuvos geležinkeliai“, siekdama užtikrinti įrenginių KLUB-U saugų veikimą ir jos keliamų grėsmių prevenciją, surengė kritinės infrastruktūros objektų hibridinio saugumo pratybas, kurių metu buvo analizuojamos galimos grėsmės, įskaitant KLUB-U įrangos funkcionalumas, jos pažeidžiamumas, analizuojama tinklo tipologija ir planuojami kiti galimi kenkėjiški veiksmai. Remiantis pratybų rezultatais 2017 m. spalio 6 d. AB „Lietuvos geležinkeliai“ generalinio direktoriaus įsakymu Į-613 bendrovės Informacinių technologijų centras buvo įpareigotas atjungti lokomotyvų judėjimo kontrolės sistemos KLUB-U serverį nuo eismo valdymo sistemos ir jį išjungti. 2017 m. spalio 20 d. KLUB-U sistemos serveris buvo atjungtas nuo eismo valdymo sistemos ir išjungtas iš AB „Lietuvos geležinkeliai“ tinklo. 2017 m. lapkričio 14 d. AB „Lietuvos geležinkeliai“ kibernetinio saugumo ekspertai atliko bendrovės informacinių sistemų tinklo skenavimą ir įvertino bei patvirtina, kad KLUB-U sistema atjungta nuo bendrovės tinklo, taip pat ir nuo eismo valdymo sistemos.

Komiteto prašymu Nacionalinis kibernetinio saugumo centras prie Krašto apsaugos ministerijos (toliau - NKSC) atliko AB „Lietuvos geležinkeliai“ įdiegtos kompleksinės unifikuotos lokomotyvų saugos sistemos KLUB-U saugos įvertinimą ir pateikė išvadą, kad kibernetinio saugumo požiūriu KLUB-U sistema turi iš esmės aukštą rizikos laipsnį, nes sistemoje esančios saugumo spragos (pavyzdžiui, programinės įrangos klaidos) gali būti išnaudotos ją užvaldant, todėl kyla didelė grėsmė KLUB-U paslaugų ir apdorojamos informacijos konfidencialumui, vientisumui ir pasiekiamumui. AB „Lietuvos geležinkeliai“, atsižvelgdama į 2017 m. rugsėjo mėn. surengtų kibernetinių pratybų išvadą, rekomendacijas ir siekdama valdyti rizikas, atjungė pažeidžiamą

KLUB-U serverį nuo bendrovės informacinių sistemų tinklo ir eismo valdymo sistemos. Atlikti veiksmai adekvatūs identifikuotai situacijai, o AB „Lietuvos geležinkeliai“ aptartą riziką kontroliuoja.

Buvęs susisieikimo ministras Rimantas Sinkevičius, teikdamas paaiškinimus komiteto posėdyje (2017-11-15), teigė, kad eidamas ministro pareigas nei iš VSD, nei iš AB „Lietuvos geležinkeliai“ vadovybės ar įmonės valdybos nebuvo gavęs jokios informacijos ar įspėjimo apie tai, kad įmonėje gali būti įdiegta sistema, galimai kelianti grėsmę nacionaliniam saugumui. R. Sinkevičius teigė nežinojęs apie prieš tai buvusio susisieikimo ministro įsakymą, kuriuo KLUB-U buvo įtrauktas į privalomų techninių taisyklių sąrašą. Taip pat jis nepatyrė jokio spaudimo iš verslo grupių, nors skirdamas S. Dailidką įmonės vadovu kitai kadencijai, pastebėjo tam tikrą nerimą jo aplinkoje. Tačiau pats jokio poveikio, nei politinio per partiją, ar iš Vyriausybės, ar iš Seimo nepatyrė.

Buvęs susisieikimo ministras A. Butkevičius, teikdamas paaiškinimus komiteto posėdyje (2017-11-15), teigė, kad jo žiniomis, tuo metu kitokia įranga negalėjo būti įdiegta, kadangi ji valdoma palydoviniu ryšiu, o tuo metu pasaulyje veikė dvi palydovinio ryšio sistemos – amerikietiška ir rusiška, kurią naudoja ir tarptautinės organizacijos. Tuo metu nebuvo jokių grėsmių iš Rusijos, niekas nekalbėjo apie galimas grėsmes montuojant ar perkant tam tikrą įrangą. Apskritai, į viešųjų pirkimų klausimus jis niekada nesikišdavo.

Buvęs susisieikimo ministras E. Masiulis, teikdamas paaiškinimus komiteto posėdyje (2017-11-22), teigė, kad eidamas ministro pareigas niekada nedalyvavo sprendžiant AB „Lietuvos geležinkeliai“ klausimus, susijusius su viešaisiais pirkimais. Dirbdamas ministru jis turėjo galimybę susipažinti su įvairaus lygio įslaptinta informacija, reguliariai gaudavo VSD pažymas. Tačiau per ketverius metus iš tų institucijų, kurios Lietuvoje atsakingos už nacionalinį saugumą, grėsmes, prevencinius dalykus, jokių įžvalgų, pastebėjimų ar kokių nors užuominų, kad ta diegiama sistema gali kirstis su nacionaliniu saugumu, tikrai nėra gavęs. Pasirašydamas įsakymą dėl KLUB-U įrangos įtraukimo į privalomų techninių reikalavimų sąrašą jis teigė, kad didelėje dalyje lokomotyvų ta įranga jau buvo įdiegta ir įsakymas tik įtvirtino faktiškai susidariusią situaciją.

Buvęs AB „Lietuvos geležinkeliai“ generalinis direktorius S. Dailidka, teikdamas paaiškinimus komiteto posėdyje (2017-11-22), teigė, kad geležinkelių sistema iš tarybinių laikų paveldėjo labai daug problemų. Įdiegus KLUB-U viskas veikė gerai, daug problemų išsprendė dėl procesų automatizavimo. Taip pat ji svarbi ir dėl galimų kritinių situacijų, pavyzdžiui, jeigu būtų užgrobtas lokomotyvas, jį būtų galima sustabdyti iš Eismo valdymo centro. Prasidėjus Ukrainos įvykiams įmonė pradėjo domėtis kitomis analogiškoms sistemomis, nagrinėjo Estijos ir Latvijos patirtį, tačiau ji nebuvo vertinga. Buvo svarstymų atjungti sistemą nuo galimybės ją valdyti per palydovinį ryšį, tačiau tam nesiryžta. Anot S. Dailidkos, iki 2015 m. jis nebuvo gavęs kokių nors

įspėjimų dėl grėsmių saugumui, nors VSD darbuotojai nuolat lankėsi įmonėje, domėdavosi procesais, gilindavosi, klausdavo. Tik 2015 m. buvo pranešimas ar laiškas (tiksliai neatsimena iš kur), kad KLUB-U gali būti pavojinga ir reikia įvertinti jos galimas grėsmes. Jam einant įmonės vadovo pareigas, nei politikai, nei kiti pareigūnai į jį nesikreipdavo dėl kokių nors asmenų įdarbinimo. Kadru klausimus spręsdavo arba valdyba, arba direktorių vadovai.

Komitetas turi duomenų, kad 2006 m. VSD teikė informaciją, kurioje reiškiamas susirūpinimas dėl Rusijos kapitalo įmonių absoliutaus dominavimo AB „Lietuvos geležinkeliai“ teikiamų techninio aptarnavimo ir remonto paslaugų srityje (pvz., lokomotyvai remontuojami Rusijoje arba Rusijos kapitalo įmonėje Latvijoje). Rusijos kompanijų dominavimą žymia dalimi lemia objektyvūs faktoriai (pvz., riedmenų parko kilmė), tačiau VSD požiūriu, tai sudaro sąlygas daryti įtaką įmonės finansiniams rodikliams, bendrovės pajėgumui, o kartu ir šalies nacionalinio saugumo interesams.

Valstybės įmonės „Oro navigacija“ atvejis. Strateginę reikšmę turinti valstybės įmonė „Oro navigacija“ teikia oro navigacijos ir oro eismo vadybos paslaugas, nuo kurių didele dalimi priklauso oro eismo saugumas. 2004 m. VĮ „Oro navigacija“ surengė radiolokacinės įrangos įsigijimo tarptautinį viešojo pirkimo konkursą, kuriame laimėtoju buvo pasirinkta Ispanijos bendrovė „Indra sistemas“. Šios įmonės partnere įgyvendinant projektą buvo Suomijoje registruota rusiško kapitalo bendrovė NRPL. Ši Rusijos piliečių Suomijoje įsteigta bendrovė pristatė ir Vilniaus, Kauno bei Palangos oro uostuose sumontavo Rusijos įmonėje „Severnyj zavod“ pagamintą „Ural“ tipo pirminio oro erdvės stebėjimo radiolokatorių (PSR). Šios įrangos remonto paslaugas iki 2017 m. teikė NRPL.

Buvęs (iki 2017 m.) VĮ „Oro navigacija“ generalinis direktorius Algimantas Raščius palaiko artimus ryšius su vienu iš NRPL steigėjų, su kuriuo yra pažįstamas nuo 1992 m. Šiuo metu juos abu sieja bendras verslas – Lietuvoje jie yra įsteigę įmonę, kuri vykdo su oro navigacijos paslaugomis susijusį verslą, įgyvendina projektus Vietname.

8.3.2. Komitetas konstatuoja:

Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo finansavimo ir projektų B1, B2/3/4 valdymo teisinių ir organizacinių priemonių sistema, taip pat sutarčių nuostatos, neužtikrina tinkamo valstybės interesų atstovavimo ir gynimo.

Nei konkurso metu, nei vėliau, kelis kartus keičiantis projektus B1, B2/3/4 įgyvendinančio rangovo NUKEM savininkams ir korporatyvinei struktūrai, nebuvo atliktas jo patikimumo ir atitikties nacionalinio saugumo interesams patikrinimas.

Verslo interesų grupės, išnaudodamos neskaidrius ryšius su kai kuriais politikais ir valstybės institucijų atstovais, nuolat siekia daryti poveikį sprendimų priėmimui dėl ateityje numatomų įgyvendinti didelės vertės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo projektų.

2018 m. numatoma skelbti viešąjį pirkimą dėl trumpaamžių mažo ir vidutinio aktyvumo radioaktyviųjų atliekų sutvarkymo (projektas B25), kuriam 2015 m. duomenimis skaičiuojamas lėšų poreikis nuo 2018 m. iki 2038 m. sudarys daugiau kaip 400 mln. eurų, iš jų 180 mln. eurų iki 2022 m. (LR Vyriausybės 2015 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 1427 „Dėl radioaktyviųjų atliekų tvarkymo plėtros programos“ 2 priedas).

Koncerno „MG Baltic“ atstovai, siekdami paveikti „Ignalinos AE“ vadovybės sprendimus, savo valdomos žiniasklaidos priemonės naudojo kaip įrankį įtakai daryti.

Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo finansavimo ir projektų įgyvendinimo sutartys, projektus vykdančys rangovai ir jų samdomi subrangovai turi būti vertinami teisės aktų nustatyta tvarka dėl jų atitikimo nacionalinio saugumo interesams.

Komiteto vertinimu, koncerno „MG Baltic“ atstovai ir sritį kuruojantys politikai sukūrė neteisėto poveikio AB „Lietuvos geležinkeliai“ vadovybei schemą, kurios tikslas – užsitikrinti ilgalaikį sėkmingą koncernui priklausančios statybų bendrovės „Mitnija“ dalyvavimą didelės vertės AB „Lietuvos geležinkeliai“ organizuojamuose rangos darbų konkursuose. Kai kurie viešieji pirkimai buvo vykdomi neskaidriai, jų sąlygas iš anksto derinant su suinteresuotomis verslo grupėmis, jas proteguojančiais politikais ar jų tarpininkais.

Valstybės valdomoje strateginę reikšmę turinčioje įmonėje AB „Lietuvos geležinkeliai“, nuo 2005 m. buvo diegiama ir iki 2017 m. privaloma tvarka naudojama lokomotyvų saugos ir valdymo sistema KLUB-U, pagaminta Rusijos karinės pramonės kompleksui priklausančioje įmonėje. Tam tikrų šios įrangos funkcijų naudojimas kelia riziką (galimai nuotoliniu būdu perimti lokomotyvo valdymo kontrolę) nacionalinio saugumo požiūriu.

AB „Lietuvos geležinkeliai“, taip pat Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, kurios reguliavimo sferoje veikia strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinti įmonė AB „Lietuvos geležinkeliai“, iki 2017 m. rugsėjo mėn. neužtikrino, kad sistema KLUB-U būtų įvertinta nacionalinio saugumo požiūriu; ypač pažymėtina, kad KLUB-U sistemos veikimo ypatumų galimai keliamą grėsmę nacionalinio saugumo interesams nebuvo vertinama nei po 2008 m. Rusijos agresijos Gruzijoje, nei po 2014 m. prasidėjusios Rusijos agresijos Ukrainoje. Pažymėtina, kad sistemos KLUB-U funkcinės galimybės nebuvo laiku įvertintos Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir priimančiosios šalies paramos įstatymo požiūriu.

Strateginę reikšmę turinti valstybės įmonė „Oro navigacija“ teikia oro navigacijos ir oro eismo vadybos paslaugas, nuo kurių didelė dalimi priklauso oro eismo saugumas ir Lietuvos oro erdvės kontrolė. Šios įmonės Vilniaus, Kauno ir Palangos oro uostuose įdiegta Rusijos įmonės „Severnyj zavod“ pagaminta oro erdvės stebėjimo įranga yra nesuderinama su Lietuvos nacionalinio saugumo interesais.

8.3.3. Komiteto išvada:

Rusijos valstybinės korporacijos „Rosatom“ atstovų, jos valdomos bendrovės NUKEM atstovų, koncerno MG Baltic atstovų palaikomais neskaidriais ryšiais su Lietuvos politikais, valstybės tarnautojais, įmonių vadovais, buvo daromas neteisėtas poveikis valstybės institucijoms priimant sprendimus siekiant paveikti projektų įgyvendinimą strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčioje VI „Ignalinos AE“.

Rusijos karinio pramoninio komplekso įmonėje „Iževskij radiozavod“ pagaminta ir AB „Lietuvos geležinkeliai“ įdiegta lokomotyvų saugos sistema KLUB-U yra nesuderinama su Lietuvos nacionalinio saugumo interesais.

Rusijos įmonėje „Severnyj zavod“ pagaminta ir VI „Oro navigacija“ įdiegta radiolokacinė įranga yra nesuderinama su Lietuvos nacionalinio saugumo interesais. Buvusios šios įmonės vadovybės ilgalaikiai ryšiai su nesaugios įrangos gamintojų atstovais ir įrangos įdiegimo aplinkybės vertintini kaip galimai turėję poveikį priimant sprendimus strategiškai svarbiame nacionaliniam saugumui sektoriuje ir galimai kėlę grėsmę valstybės interesams.

8.4. Komitetas siūlo:

Vyriausybei ir Generalinei prokuratūrai:

- atlikti įmonių grupės „VP Market“ valdomų įmonių su valstybe (valstybės valdomomis įmonėmis) sudarytų sandorių, kurių pagrindu įmonių grupės „VP Market“ įmonės išmokėjo akcininkams dividendus iš pelno, gauto už monopolinių paslaugų teikimą elektros energijos skirstymo rinkoje, galimai valstybei padarytus nuostolius ir juos nustačius spręsti klausimą dėl nuostolių atlyginimo;

- atlikti valstybės valdomos įmonės AB „Lietuvos geležinkeliai“ su koncerno „MG Baltic“ valdoma įmone AB „Mitnija“ 2009 – 2013 m. laikotarpiu su sudarytų sandorių teisėtumo patikrinimą.

Vyriausybei:

Sudaryti tarpinstitucinę darbo grupę, pavesti jai išnagrinėti ir pateikti pasiūlymus dėl teisės aktų ir procedūrų, reglamentuojančių žemiau nurodytus klausimus, tobulinimo:

- politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės, inter alia tobulinant reikalavimus politinių partijų teikiamiems finansinės atskaitomybės dokumentams, tame tarpe, kad juose būtų nurodytos per kalendorinius metus gautos pajamos pagal politinių partijų statyme nurodytus finansavimo šaltinius, partijų išlaidos pagal išlaidų grupes; užtikrinant veiksmingą nepiniginių aukų apskaitą ir jos kontrolę; nustatant politinėms partijoms pareigą nuolat (kartą per mėnesį) teikti VRK biudžetinės sąskaitos išrašus; Politinių partijų įstatyme numatant, kad finansavimas iš įstatyme nenurodytų šaltinių yra neteisėtas, šį pažeidimą numatant prie šiurkščių įstatymo pažeidimų; paankstinant terminą viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų deklaracijoms

pateikti nuo 25 iki 15 dienų nuo rinkimų rezultatų, taip sudarant prielaidas anksčiau išrašyti sąskaitas bei pateikti jas politinės kampanijos dalyviams, kad dėl pavėluotai gautų sąskaitų politinės kampanijos finansavimo ataskaitos nebūtų teikiamos nesilaikant nustatyto termino ar netikslios, t. y. nurodant ne visas politinės kampanijos finansavimo išlaidas; papildant Politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymą nuostata, kad politinės kampanijos finansavimo apskaitos žiniaraštyje nurodoma ir VRK interneto svetainėje skelbiama savarankiško politinės kampanijos dalyvio gauta mažų aukų suma, nurodant aukotojus;

- politinės reklamos (ypač ne rinkimų ir politinių kampanijų laikotarpiu) ir jos teisėtumo priežiūros; be kita ko užtikrinant, kad tokia kontrolė apimtų ir valstybinio sektoriaus subjektų išlaidas viešiesiems ryšiams, veiklos viešinimui (ypatingai prieš ir rinkimų metu);

- lobistinės veiklos, verslo grupių atstovų ir politikų bei valstybės tarnautojų susitikimų neformalioje aplinkoje deklaravimo ir viešinimo tvarką, taip pat ir „švelniosios teisės“ priemonėmis (pvz., elgesio taisyklėmis, nustatančiomis reikalavimą skelbti darbotvarkes, informaciją apie susitikimus, susitikimų rezultatus, priimtus sprendimus, numatytus veiksmus), viešintinos informacijos minimalią apimtį, jos skelbimo terminus, kryžminę susitikimų viešinimo pareigą, viešinimo pareigos vykdymo veiksmingumo stebėseną;

- viešųjų ir privačių interesų valstybinėje tarnyboje deklaravimo ir deklaracijų viešinimo tvarką; teisėkūros ir kitomis priemonėmis užtikrinti veiksmingą galimo, menamo ir realaus interesų konflikto kontrolę, prioritetą teikiant interesų konfliktų prevencijai, padedant valstybinėje tarnyboje dirbantiems asmenims išvengti realių ir menamų interesų konfliktų;

- konsultavimosi su visuomene procedūrų tobulinimo, užtikrinant, kad konsultacijos, jei tikslinga, būtų naudojamos pirminiuose teisėkūros etapuose iki parengiant teisės akto projektą, kad jos apimtų maksimaliai visas suinteresuotas grupes (prireikus, nustatant valstybės pareigą užtikrinti, kad būtų nustatytos ir įtrauktos mažiau derybinių galių turinčios suinteresuotos grupės, ypač jei kitos suinteresuotos grupės išreiškė savo poziciją) ir šių konsultacijų veiksmingumą; svarstyti galimybę įdiegti nešališką teisėkūros iniciatyvų, jų poreikio ir nešališkumo kontrolę;

Išnagrinėti gerąją Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) valstybių praktiką dėl žiniasklaidos rinkos reguliavimo ir svarstyti galimybę nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris leistų užtikrinti žiniasklaidos priemonių valdymo atskyrimą nuo tam tikrų kitų (ypač susijusių su prekyba akcizinėmis prekėmis) verslų, taip pat užtikrinančių veiksmingą kitų verslų (pvz., reklamos agentūrų, viešųjų ryšių įmonių) įtakos žiniasklaidai kontrolę; užtikrinančių žiniasklaidos priemonių koncentracijos kontrolę, žiniasklaidos priemonių turinio nepriklausomumą nuo verslo interesų, skatinančių veiksmingą visuomenės informavimo pliuralizmą ir sąžiningą konkurenciją. Kontroliuoti valstybinio sektoriaus išlaidų veiklos viešinimui pasiskirstymą pagal

viešosios informacijos rengėjus, skleidėjus, lyginant abiejų sandorio šalių informaciją; stebėti valstybinio ir privataus sektoriaus užsakymų santykį atskiriems viešosios informacijos rengėjams, skleidėjams. Svarstyti galimybę nustatytam laikotarpiui viešosios informacijos rengėjus, skleidėjus už nustatytus pažeidimus įtraukti į „juoduosius sąrašus“ valstybės užsakymų atžvilgiu.

Išnagrinėti gerąją EBPO praktiką ir ją remiantis parengti priemonės dėl tiriamosios žurnalistikos stiprinimo. Išnagrinėti, ar viešosios informacijos rengėjai vykdo reikalavimą vidaus dokumentais nustatyti žurnalisto apsaugą nuo galimo jo teisių suvaržymo; prireikus numatyti priemones tokios apsaugos veiksmingumui užtikrinti.

Svarstyti galimybę inicijuoti politikų, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų asocijuotų struktūrų, žurnalistų, asocijuotų struktūrų, visuomenės atstovų viešą susitarimą (-us) bendradarbiauti, siekiant užtikrinti žiniasklaidos funkciją objektyviai ir nešališkai informuoti visuomenę.

Nustatyti administracinę atsakomybę ir jos taikymo užtikrinimą už Seimo laikinosios tyrimo komisijos teisėtų reikalavimų, numatytų Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatyme, nevykdymą. Įtvirtinti reikalavimą valstybės institucijoms, draudžiantį teikti kitiems asmenims su tyrimu susijusią medžiagą, kol nėra paskelbta parlamentinio tyrimo išvada. Taip pat nustatyti, kad laikinosios tyrimo komisijos narių veiksmai, kuriais pažeidžiamas Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymas ar tyrimo reglamentas dėl su tyrimu susijusios informacijos skelbimo, svarstomi Seimo etikos ir procedūrų komisijoje. Tyrimo komisijai padedantis personalas (biuro tarnautojai) už nesankcionuotą informacijos platinimą atsako drausmine tvarka.

9. Komiteto išvadai pritarta Komiteto 2018 m. gegužės 30 d. posėdyje. Balsavimo rezultatai: už – 10, prieš – 0, susilaikė – 1.